

**ZİHİN ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETİM
PROGRAMLARINDA GÜNLÜK YAŞAM
BECERİLERİNE YER VERİLME
DURUMLARININ BELİRLENMESİ**

Sevilay DÜNDAR
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir-2002

**ZİHİN ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA
GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİNE YER VERİLME DURUMLARININ
BELİRLENMESİ**

Sevilay DÜNDAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Atilla CAVKAYTAR

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Şubat 2002

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ZİHİN ENGELLİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİNE YER VERİLME DURUMLARININ BELİRLENMESİ

Sevilay DÜNDAR

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Şubat 2002

Danışman: Yard.Doç.Dr. Atilla CAVKAYTAR

Bu araştırma ile özel rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma 2000-2001 Öğretim Yılı'nda Eskişehir ili merkezinde Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı olarak zihin engellilere özel eğitim hizmeti sunan iki özel rehabilitasyon merkezine devam eden 118 zihin engelli öğrenci ve bu iki merkezde çalışan 7 özel eğitim öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma durum saptamaya yönelik betimsel bir çalışmadır. Zihin engelli öğrencilerin doğum tarihi, cinsiyeti ve okul kayıtlarındaki zeka düzeylerine ilişkin bilgiler "Çocuğun Kimliğine İlişkin Bilgi Formu" ile, öğretmenlerin kimlik bilgileri ve eğitimlerine ilişkin bilgiler "Kişisel Bilgi Formu" ile, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme durumlarının belirlenmesine ilişkin bilgiler "Öğretmen Görüşlerini Belirleme Aracı" ile öğretmenlerden elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, zihin engelli öğrencilerin büyük çoğunluğunda günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine genel olarak hiç yer verilmediği görülmüştür.

Günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının öğrencilerin zeka düzeylerine göre dağılımlarında ufak da olsa farklılıklar görülmekle birlikte, eğitilebilir ve öğretilebilir düzeyde zihin engelli öğrencilerin büyük çoğunluğunda günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmediği, ağır derecede zihin engelli öğrencilerin büyük çoğunluğunda günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine pek az yer verildiği sonucu elde edilmiştir.

ABSTRACT

DETERMINING THE GIVING PLACE OF DAILY LIFE SKILLS OF MENTALLY RETARTED STUDENTS IN THEIR EDUCATION PROGRAMMES

Sevilay DÜNDAR

Special Education Teachers

Anadolu University, Institute of Educational Sciences, February 2002

Advisor: Assoc.Prof. Atilla CAVKAYTAR

By the help of this research, it's aimed to determine the daily life skills' taking place of mentally retarded students in their education programmes. This research is done in 2000-2001 school year in Eskişehir. They worked with 118 mentally retarded students and 7 special education teachers in two rehabilitation centers which are connected to The Prime Ministry Social Services and Child Protection Institution and give service to mentally retarded students.

The research is a descriptive study which is about determining the condition. In "The Information Form of The Child's Identity" we see dates of birth, sexes and intellectual levels of mentally retarded students. In "Personal Information Form" we see the teachers' identity and educational background information. And lastly, in "The Tool of Determination" of the Teachers' opinions we see the information about the daily life skills' taking place of mentally retarded students in their education programmes.

By the help of the results of this research, in education programmes of mentally retarded students we see that most of self-care skills were given to the students. However, some educational activities such as daily life skills weren't given to the students.

In most of the teaching programs of educable and trainable children with mental retardation daily living skills teaching doesn't take part at all but when the training programs of children with severe mental retardation are examined, it can be seen that daily living skills take part very briefly.

DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ ONAYI

Sevilay DÜNDAR'ın “Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretim Programlarında Günlük Yaşam Becerilerine Yer Verilme Durumlarının Belirlenmesi” başlıklı tezi ..8..Şubat..2002 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Zihinsel Engellilerin Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı ve Soyadı

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr. Atilla CAVKAYTAR

Üye :

Üye :

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2002

Doç.Dr. Coşkun BAYRAK

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Araştırmanın başlangıcından bitimine kadar, olumlu eleştirileri ve katkılarıyla beni yönlendiren değerli danışman hocam Yard.Doç.Dr. Atilla CAVKAYTAR'a teşekkürlerim sonsuzdur.

Araştırmanın geliştirilmesinde önerileri ve eleştirileri ile değerli katkılarını esirgemeyen sayın hocalarım Prof.Dr. Süleyman ERİPEK'e ve Prof.Dr. Mustafa SAĞLAM'a teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca araştırmada kullandığım ölçü aracının kapsam geçerliği çalışması sırasında bana yardımcı olan sayın Doç.Dr. Gönül KIRCAALİ-İFTAR'a, Yard.Doç.Dr. Sema BATU'ya, Yard.Doç.Dr. Oğuz GÜRSEL'e, Arş.Gör.Bünyamin BİRKAN'a ve Arş.Gör. Ayten UYSAL'a teşekkürü borç bilirim.

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde katkılarını esirgemeyen Özel Can Zihinsel Engelliler Rehabilitasyon Merkezi ve Eylül Zihinsel Engelliler Özel Rehabilitasyon Merkezi yöneticilerine ve öğretmenlerine teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarım süresince her zamanda yanımda olan ve beni destekleyen anneme sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezin yazılmasında gerekli özeni ve titizliği gösteren sayın Filiz Duttibi'ne çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ ONAYI	vi
ÖNSÖZ	vii
ÖZGEÇMİŞ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xii

BÖLÜM I

1. GİRİŞ	1
1.1. Zihin Engelliler ve Eğitimleri	1
1.2. Türkiye’de Zihin Engellilere Özel Eğitim Hizmeti	
Sunan Kurumlar	6
1.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı’na Bağlı Kurumlar	7
1.2.1.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumları	8
1.2.1.2. İlköğretim Okulları	9
1.2.1.3. Eğitim-Uygulama Okulları	9
1.2.1.4. İş Eğitim Merkezleri	10
1.2.1.5. Mesleki Eğitim Merkezleri	10
1.2.2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na	
Bağlı Kurumlar	11
1.2.2.1. Resmi Bakım ve Rehabilitasyon	
Merkezleri	12

	Sayfa
1.2.2.2. Özel Rehabilitasyon Merkezleri	14
1.3. Problem	16
1.4. Amaç	17
1.5. Önem	18
1.6. Sayıtlar	19
1.7. Sınırlılıklar	19
2. YÖNTEM	20
2.1. Araştırma Modeli	20
2.2. Araştırma Grubu	20
2.3. Veriler ve Toplanması	22
2.4. Verilerin Çözümlemesi	24
3. BULGULAR VE YORUM	25
3.1. Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretim Programlarında Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Durumlarına İlişkin Bulgular ve Yorum	25
3.1.1. Özbakım Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?	25
3.1.2. Ev İçi Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?	26
3.1.3. Tüketici Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?	27
3.1.4. Sağlık Bilgisi Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?	28
3.1.5. Çocuk Yetiştirme ve Evlilik Sorumlulukları Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?	29
3.1.6. Yiyecek Satın Alma-Hazırlama ve Uygun Biçimde Tüketme Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?	30

	Sayfa
3.1.7. Giysi Alımı ve Bakımı Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?	31
3.1.8. Vatandaşlık Sorumlulukları Gösterme Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?	32
3.1.9. Dinlenme-Eğlence Olanaklarını ve Boş Zamanlarını Değerlendirme Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?	33
3.1.10. Toplumsal Davranışlara Yönelik Becerilerin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir? ...	34
3.2. Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretim Programlarında Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Genel Olarak Yer Verilme Durumlarına İlişkin Bulgular ve Yorum	36
3.3. Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretim Programlarında Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Durumlarının Öğrencilerin Zeka Düzeylerine Göre Dağılımlarına İlişkin Bulgular ve Yorum	36
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	39
4.1. Özet	39
4.2. Sonuç	40
4.3. Öneriler	41
4.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	41
4.3.2. İleri Araştırmalara Yönelik Araştırmalar	42
EKLER	43
KAYNAKÇA	59

TABLULAR LİSTESİ

		Sayfa
Tablo 1	Günlük Yaşam Becerileri	4
Tablo 2	2001-2002 Yılında Özel Eğitimde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları	7
Tablo 3	Zihin Engelli Bireylerin Zeka Düzeylerine Göre Dağılımları	21
Tablo 4	Öğretim Programlarında Özbakım Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı	26
Tablo 5	Öğretim Programlarında Ev İçi Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı	27
Tablo 6	Öğretim Programlarında Tüketici Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı	28
Tablo 7	Öğretim Programlarında Sağlık Bilgisi Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı	29
Tablo 8	Öğretim Programlarında Çocuk Yetiştirme ve Evlilik Sorumlulukları Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı	30
Tablo 9	Öğretim Programlarında Yiyecek Satın Alma-Hazırlama Uygun Biçimde Tüketme Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı	31

	Sayfa
Tablo 10	Öğretim Programlarında Giysi Alımı ve Bakımı Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı 32
Tablo 11	Öğretim Programlarında Vatandaşlık Sorumlulukları Gösterme Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı 33
Tablo 12	Öğretim Programlarında Dinlenme-Eğlence Olanaklarını ve Boş Zamanlarını Değerlendirme Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı 34
Tablo 13	Öğretim Programlarında Toplumsal Davranışlara Yönelik Becerilerin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı 35
Tablo 14	Öğretim Programlarında Genel Olarak Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı 36
Tablo 15	Öğretim Programlarında Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilerin Zeka Düzeylerine Göre Dağılımı 37

1. GİRİŞ

Çocuğun içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi ve toplumla bütünleşmesi, onun toplumda geçerli olan davranış ve becerileri kazanmasıyla olanaklıdır (Yaşar, 2000). Normal çocuklar gibi zihin engellilerin de topluma katılmaları ve toplum tarafından kabulleri, günlük yaşamda yer alan bazı becerileri yerine getirebilmelerine bağlıdır (Özsoy, 1989).

Bütün çocukların eğitiminde olduğu gibi, zihin engelli bireylerin eğitiminde de, onların yaşamlarını kimseye bağımlı olmadan sürdürmeleri, kendi kendilerine yeterli duruma gelmeleri amaçlanmaktadır. Dolayısıyla zihin engelli bireylerin toplum içerisinde bağımsız olarak yaşayabilmesi ve toplum tarafından kabul görmesi günlük yaşam becerilerini kazanması ile mümkün olabilmektedir (Cavkaytar, 2000).

Türkiye’de zihin engelli bireylere bağımsız yaşam becerileri kazandırmaya yönelik çeşitli eğitsel düzenlemelere yer verilmektedir. Bu düzenlemeler Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullar ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri tarafından yürütülmektedir (Gürsel, 1998). Zihin engelli bireylere özel eğitim hizmeti götüren bu kurumların programları incelendiğinde, genel olarak bu programların zihin engellilere öz-bakım, günlük yaşam, okuma-yazma, aritmetik, toplumsal ve mesleki beceriler kazandırmayı hedeflediği görülmektedir (Vuran, 2001).

1.1. Zihin Engelliler ve Eğitimleri

Zihin engelli bireylere yönelik bugüne kadar birçok tanım yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu tanımlar içinde en yaygın olarak benimsenen AAMR (American Association on Mental Retardation) tarafından yapılan tanımdır (Eripek, 1998). AAMR’nin 1992’de yaptığı tanıma göre;

“Geri zekalılık halihazırdaki işlevlerde önemli sınırlılıkları göstermektedir. Bu, zihinsel işlevlerde önemli derece normal altı bunun yanı sıra zihinsel işlevlerle ilişkili uyumsal beceri alanlarından (iletişim, özbakım, ev yaşamı, sosyal beceriler, toplumsal yararlılık, kendini yönetme, sağlık ve güvenlik, işlevsel akademik beceriler, boş zaman ve iş) iki ya da daha fazlasında sınırlılıklar gösterme durumudur. Geri zekalılık 18 yaşından önce ortaya çıkmaktadır” (s.39).

Yapılan zihin engellilik tanımının uygulanmasında dört varsayımın gözönünde bulundurulması gerekmektedir (AAMR, 1992; Eripek, 1998).

- 1- Geçerli bir tanılamada kültürel ve dil farklılıkları olduğu kadar iletişim ve davranış özelliklerindeki farklılıklar da gözönünde bulundurulur.
- 2- Uyumsal becerilerde sınırlılıklar bireyin yaşatlarının buldukları tipik çevre koşullarında geçerlidir ve bireyin bireysel destek gereksinimlerine bağlı olarak ortaya çıkar.
- 3- Bazı uyumsal becerilerde görülen sınırlılıklar tüm becerilerde ve kişisel yeterliliklerde de sınırlılığın olacağı anlamına gelmez. Birey diğer uyumsal becerilerde ve kişisel yeterliliklerde güçlü olabilir.
- 4- Genellikle belirli bir süre uygulanan uygun özel eğitim hizmetleri sonucunda zihin engellilerin yaşam işlevlerinde ilerlemeler görülür.

AAMR'nin (1992), tanımında yer aldığı biçimiyle “..... uygun yardımlarla zihin engelli bireylerin yaşam işlevlerinde ilerlemeler görülür” varsayımı, zihin engelli bireylerin eğitiminde yeni bir yaklaşımı temsil etmektedir. Buna göre, zihin engelli bireylerin eğitimlerinin temel amacı, yaşam işlevlerini geliştirerek onları daha bağımsız kılmaktır (Heward, 1996). Burada, bağımsızlıktan kastedilen; bireyin, tanımda tek tek sıralanan ve açıklanan uyumsal beceri alanlarında yeterli duruma gelmesidir. Uyumsal beceri alanları ise alanyazında günlük yaşam becerileri ya da bağımsız yaşam becerileri şemsiyesi altında toplanabilmektedir (Cavkaytar, 1999).

Bağımsız yaşam becerileri, çocuğu bağımsız yaşamaya götüren yolda, en temel gereksinimleri karşılamaktan iş ve meslek becerileri kazanmaya değin pek çok beceriyi kapsamaktadır.

Brolin (1991) tarafından yapılan bir sınıflandırmaya göre, bağımsız yaşam becerileri; günlük yaşam becerileri, kişisel-sosyal beceriler, mesleki rehberlik ve mesleğe hazırlık becerileri olarak üç alt alana ayrılmaktadır.

Günlük yaşam becerileri; özbakım becerileri, ev içi becerileri, tüketici becerileri, sağlık bilgisi, çocuk yetiştirme ve evlilik sorumlulukları, yiyecek satın alma-hazırlama ve uygun biçimde tüketme becerisi, giysi alımı ve bakımı becerileri, vatandaşlık sorumlulukları gösterme, dinlenme-eğlenme olanaklarını ve boş zamanlarını değerlendirme, toplumsal davranışlar gibi alt beceri alanlarından oluşmaktadır. Kişisel sosyal beceriler; kendini tanıma, özgüven, sosyal sorumluluk, bireylerarası uygun ilişkiler sağlama, bağımsızlık gelişimi, mantıklı sonuçlar çıkarabilme ve başkalarıyla iletişim alt beceri alanlarından oluşmaktadır. Mesleki rehberlik ve mesleğe hazırlık becerileri; iş olanaklarını bilme ve keşfetme, meslek seçimi yapma, uygun çalışma alışkanlık ve davranışlar sergileme, iş arama, işte nasıl uyum sağlayacağını bilme ve belirli iş becerileri kazanma alt beceri alanlarından oluşmaktadır.

Bir başka sınıflandırmaya göre, bağımsız yaşam becerileri genel olarak; başarı için gerekli temel beceriler, uyum için gerekli beceriler, topluma uyum becerileri ya da günlük yaşam becerileri, mesleğe hazırlık ve mesleki beceriler olarak 4 beceri alanına ayrılmaktadır (Snell, 1983; Close, Sowers ve Baurbeau, 1985). Başarı için gerekli temel beceriler; temel gelişim becerileri, günlük yaşamda gerekli sayısal bilgiler, günlük yaşamda gerekli okuma ve iletişim gibi alt beceri alanlarından oluşmaktadır. Uyum için gerekli beceriler; kendini tanıma, kişilik ve duygusal uyum ve bireylerarası sosyal beceriler alt beceri alanlarından oluşmaktadır. Topluma uyum becerileri ya da günlük yaşam becerileri; özbakım becerileri, tüketici becerileri, ev içi becerileri, sağlık bilgisi ve toplumsal bilgi alt beceri alanlarından oluşmaktadır. Meslek öncesi ve mesleki beceriler ise; işe hazır olma, mesleki davranışlar ve mesleğe uygun sosyal davranışlar sergileme gibi beceri alanlarından oluşmaktadır.

Yapılan tüm sınıflandırmalarda görüldüğü gibi, zihin engelli bireylerin bağımsız olabilmesi, en temel becerilerden en üst düzeydeki becerilere kadar gelişimsel bir sıra

izlemektedir. Zihin engelli bireylerin bağımsız yaşama geçişinde gerekli görülen beceri alanlarından biri de yapılan sınıflandırmalarda önemli bir yere sahip olan günlük yaşam becerileridir. Zihin engelli bireylerin yaşamında önemli bir yere sahip olan günlük yaşam becerilerinin bir listesi Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Günlük Yaşam Becerileri

<p>A. Özbakım Becerileri</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tuvalet 2. Giyinme 3. Yemek Yeme 4. Kişisel Bakım <p>B. Ev İçi Becerileri</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Evin İçindeki Potansiyel Tehlikeler ve Korunma Yolları 2. Evin Dışındaki Potansiyel Tehlikeler ve Korunma Yolları 3. Ev Çevresinin Bakımı ve Korunması 4. Ev Temizliği ve Düzeni 5. Mutfak İşleri 6. Uyku Zamanı Becerileri <p>C. Tüketici Becerileri</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Parayı Tanıma ve Doğru Kullanma 2. Temel İhtiyaçları Belirleme 3. Kişisel Gelir ve Giderlere Yönelik Basit Hesaplamalar 4. Basit Banka Hizmetleri 5. Alışveriş Yapma <p>D. Sağlık Bilgisi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sağlıklı ve Bilinçli Beslenme 2. Sağlıklı Egzersiz Yapma 3. Temel Hijyen Alışkanlıkları Kazanma 4. Bilinçli İlaç Kullanma 5. Koşullara Uygun Giyinme <p>E. Çocuk Yetiştirme ve Evlilik Sorumlulukları</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Evliliğin Mantığı ve Nedenleri 2. Aile Kavramı 3. Ailedeki Bireylerin Sorumlulukları 4. Çocuk Gelişimi ile İlgili Bilgiler 	<p>F. Yiyecek Satın Alma-Hazırlama ve Uygun Biçimde Tüketme Becerisi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Yiyecek Satın Alma 2. Yiyecekleri Temizlik Kurallarına Uygun Hazırlama 3. Yiyecekleri Uygun Biçimde Saklama 4. Masa Hazırlama, Servis Yapma <p>G. Giysi Alımı ve Bakımı Becerileri</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Giysileri Yıkama 2. Giysi Satın Alma 3. Giysileri Ütüleme 4. Giysilerin Tamiri ve Saklanması <p>H. Vatandaşlık Sorumlulukları Gösterme</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Temel İnsan Hakları 2. Vatandaşlık Sorumlulukları 3. Ulusal Yönetimin Yapısı ve İşleyişi 4. Kanunları Bilme 5. Kanunlara Uygun Davranışlarda Bulunma <p>I. Dinlenme-Eğlence Olanaklarını ve Boş Zamanlarını Değerlendirme</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uygun Toplumsal Kaynakları Tanıma 2. Etkinlik Seçme ve Planlama 3. Dinlenme ve Eğlencenin Önemini Kavrama 4. Grup Etkinliklerine Katılma 5. Bireysel Etkinliklerde Bulunma 6. Tatil Zamanlarını Planlama <p>İ. Toplumsal Davranışlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Yaya Güvenliği ve Genel Trafik Kuralları 2. Çeşitli Ulaşım Araçlarını Tanıma ve Kullanma 3. Toplum İçinde Uygun Davranabilme
--	---

(*) Brolin 1991 ve Cavkaytar 2000’den uyarlanmıştır.

Tablo 1’de görüldüğü gibi, günlük yaşam becerileri geniş bir yelpazeden oluşmaktadır. Bu çerçevede günlük yaşam becerileri bireyin tüm yaşam alanlarında önemli olmaktadır. Öncelikle bu beceriler toplumsal yaşamda başarılı olmak için gereklidir (Vuran, 1997). Bunun yanısıra, günlük yaşam becerileri okuma, matematik, büyük-küçük motor becerileri gibi diğer alanlarda da tamamlayıcıdır (Karataş, 1996). Ayrıca günlük yaşam becerileri, yetişkin zihin engellilerin kalabileceği evlerin olmaması, anne-babanın ölümüyle birlikte sosyal güvencesi olmayan bireylerin yalnız yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olması nedeniyle büyük önem kazanmaktadır (Akıncı, 1991). Tüm bunlarla birlikte, zihin engellilerin günlük yaşam becerilerini kazanmaları, toplumda uyumlu, üretken insan olmaları, çocukların ailelerini rahatlatacağı gibi “bizden sonra ne olacaklar” düşüncesini de bir derece azaltabilecektir. Ayrıca toplumdaki diğer bireylerin zihin engellilere yaklaşımlarında farklılıklar meydana gelerek onların bağımsız yaşamlarını destekleyecek şekilde devlet politikalarının oluşmasına, korunmalı iş yerlerinin yapılmasına da katkıda bulunması beklenebilir (Karataş, 1996).

Normal çocuklar, anne-baba ve arkadaşları gibi modeller ya da onlara tanınan fırsatlar aracılığıyla tuvalet eğitimi, giyinme, yemek yeme gibi günlük yaşamın gerektirdiği becerileri kazanabilmektedirler (Vuran, 1989). Zihin engelliler ise, diğer bireylerin kendi başlarına ya da çok az yardımla öğrendikleri bir çok beceriyi kendi başlarına ya da az bir yardımla üstesinden gelmede güçlük çekebilmektedirler (Eripek, 1996). Bunun yanısıra zihin engelliler, normal çocuklara tanınan fırsatlara sahip olmamaktadır. Genellikle anne-babaları çocuklarının engelli olduğunu söyleyerek onların gereksinimlerini karşılamakta ya da onları kendi başlarına bırakabilmektedirler (Vuran, 1989).

Anne-baba ve çevrenin olumsuz tutumları ve sistemli yaşantıların sağlanamaması, zihin engelli bireylerin günlük yaşam becerilerini kazanmalarını etkileyebilmekte ve geciktirebilmektedir (Snell, 1983).

Zihin engelli bireylere günlük yaşam becerilerinin etkili bir şekilde kazandırılabilmesi için gerekli olan öğretim yöntemleri arayışları sürmektedir. Bu yöntemler arasında uygulamalı davranış analizi yöntemi başarılı sonuçlar vermektedir (Eripek, 1998). Uygulamalı davranış analizi öğrencide istenilen davranışı sağlayabilmek için davranış öncesi ve sonrası uyarıların, yani çevrenin, sistematik olarak düzenlenmesi şeklinde tanımlanabilir (Heward, 1996). Uygulamalı davranış analizi içerisinde yüzlerce özel öğretim tekniği yer almakla birlikte yöntemin temelini altı temel süreç oluşturmaktadır (Eripek, 1998).

- 1- Öğretilecek davranış ya da becerinin açık bir biçimde tanımının ve analizinin yapılması,
- 2- Öğrencinin beceriye ilişkin performansının doğrudan ve sıklıkla ölçülmesi,
- 3- Öğretimde öğrencinin aktif katılımının sağlanması,
- 4- Öğrenci performansına anında ve sistematik geri bildirim sağlanması,
- 5- Uyaran kontrolü yoluyla doğru öğrenci tepkilerinin öğretim amaçlı ipuçlarından ya da yardımlardan doğal ortamlardaki uyarılara transfer edilmesi,
- 6- Yeni öğrenilen becerilerin farklı ortamlarda genellenmesi ve sürdürülmesi yollarının geliştirilmesi.

Bu ilkeler zihin engellilerin eğitiminde oldukça sık kullanılan teknikleri içermektedir. Uygulamalı davranış analizi ilkelerinin öğretimdeki yansımaları, zihin engelli bireylerin bağımsız yaşama hazırlanmalarına yönelik düzenlenen hizmetleri de etkilemektedir.

1.2. Türkiye’de Zihin Engellilere Özel Eğitim Hizmeti Sunan Kurumlar

Türkiye’de zihin engellilere sunulan özel eğitim hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından yürütülmektedir (Gürsel, 1998). Bunun yanı sıra zihin engellilere; vakıflar, dernekler ve gönüllü kuruluşların açtığı kurum ve birimler tarafından özel eğitim hizmeti

sunulmaktadır. Ayrıca, çeşitli üniversitelerin ilgili fakültelerinde yer alan uygulama birimlerinde zihin engellilere yönelik özel eğitim hizmetleri sunulmaktadır (DPT, 1992).

1.2.1. Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Kurumlar

Türkiye'de zihin engellilere MEB'na bağlı okul öncesi, ilköğretim ve meslek okulu düzeylerinde özel eğitim hizmetleri sunulmaktadır. Ayrıca özel eğitime destek hizmeti sağlayan rehberlik ve araştırma merkezleri ile resmi ve özel okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim okulları, yaygın eğitim kurumları da bakanlığa bağlı olarak hizmet sunmaktadır (MEB, 2000a). Sunulan hizmetlere ilişkin genel sayısal bilgiler Tablo 2'de gösterilmektedir (MEB, 2000b).

Tablo 2
2001-2002 Yılında Özel Eğitimde Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Okul Türü	Okul/Kurum Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
İlköğretim Okulları	40	398	2061
Eğitim Uygulama Okulları	70	609	4006
Mesleki Eğitim Merkezleri	40	327	1386
İş Eğitim Merkezleri	70	176	1460
Toplam	220	1510	8913

(*) MEB Araştırma Planlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2000.

MEB'na bağılı özel eğitim kurumları, Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, özel eğitim gerektiren bireylerin; toplum içindeki rollerini gerçekleştiren, başkaları ile iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışabilen, çevresine uyum sağlayabilen, üretici ve mutlu bir vatandaş olarak yetişmelerini, kendi kendilerine yeterli bir duruma gelmeleri için temel yaşam becerilerini geliştirmelerini, uygun eğitim programları ile özel yöntem, personel ve araç-gereç kullanarak; ilgileri, gereksinimleri, yetenekleri ve yeterlilikleri doğrultusunda üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını amaçlar (MEB, 2000a). Bu genel amaçlar doğrultusunda özel eğitim kurumlarının özel amaçlarından da söz edilebilir.

1.2.1.1. Okul Öncesi Eğitim Kurumları

Tanısı konulmuş özel eğitim gerektiren çocuklar için okul öncesi eğitimi zorunludur (KHK, 1997). Özel eğitim gereksinimleri belirlenmiş 37-72 ay arasındaki çocuklar için, okul öncesi eğitimi zorunludur ve kaynaştırma uygulamaları temeline dayalı olarak, destek eğitim planları çerçevesinde sürdürülür (MEB, 2000a). Bu eğitim özel eğitim okulları ile diğer okul öncesi eğitim kurumlarında verilir (KHK, 1997). Özel eğitim gerektiren çocukların, bireysel yeterliliklerine dayalı gelişim özellikleri dikkate alınarak okul öncesi eğitim sınıfları (hazırlık sınıfı) ve okulları da açılabilir (MEB, 2000a).

Okul öncesi eğitim sınıfları (hazırlık sınıfı) programı; bireylerin sosyal etkileşim, iletişim ve temel yaşam becerilerini geliştirme, sınıfa, okula ve yaşama uyumlarını arttırmaya yönelik hazırlanır. Kavrama, dinleme, anlama, anlatma, okuma ve yazmayla ilgili hazırlık çalışmalarını içeren bu programın süresi en fazla bir yıldır. Ders yılı sonunda hazırlık sınıfı öğretmeni, aile, okul rehber öğretmeni-psikolojik danışmanı ile okul yönetiminin ortaklaşa aldığı karar doğrultusunda öğrenci kaynaştırma yapılan ilköğretim okuluna ya da özel eğitim hizmeti sunan ilköğretim okuluna devam ettirilir (MEB, 2000a).

1.2.1.2. İlköğretim Okulları

Özel eğitim hizmeti sunan ilköğretim okulları; orta düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan ilköğretim çağı çocukları için, *kaynaştırma* uygulamalarını esas alarak açılan gündüzlü eğitim kurumlarıdır (MEB, 2000a).

Kaynaştırma, engelli öğrencinin tam ya da yarım zamanlı olarak normal eğitim sınıflarında gereksinimlerini en iyi biçimde karşılayabileceği eğitim ortamı olarak tanımlanabilmektedir (Batu, 1998). Kaynaştırma uygulamasından yararlanamayan zihin engelli çocuklara ayrı özel eğitim okullarında sistematik öğretim yaklaşımına dayalı eğitim verilebilmektedir (Tawney ve Sniezek, 1985).

Özel eğitim ilköğretim okulları, çocukların kendilerini anlamak, olumlu insan ilişkileri kurmak, sosyal, teknolojik ve fiziki çevreye uyum sağlamak, bağımsız yaşayabilmek becerisini geliştirmelerini amaçlar (MEB, 2000c).

Bu amaç doğrultusunda ilköğretim programında, türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen bilgisi, sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi, inkılâp tarihi ve Atatürkçülük, din kültürü ve ahlak bilgisi, resim-iş, müzik, beden eğitimi, iş eğitimi, trafik ve ilk yardım eğitimi, bireysel ve toplu etkinlik, toplumsal uyum becerileri gibi derslere yer verilmektedir (MEB, 2000c). Toplumsal uyum becerileri; bağımsız yaşam becerilerinin kazandırılmasına temel olabilecek özbakım becerileri ve günlük yaşam becerilerini içermektedir (MEB, 2000c).

1.2.1.3. Eğitim Uygulama Okulları

Eğitim uygulama okulları; genel eğitim programlarından yararlanamayan, okul öncesi ve zorunlu ilköğretim çağındaki, ağır düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olan çocukların devam ettiği gündüzlü özel eğitim kurumlarıdır (MEB, 2000a).

Eğitim-Uygulama Okullarında hayat bilgisi, beden eğitimi, resim-iş, müzik, dil eğitimi, okumaya-yazmaya hazırlık, matematik, beslenme bilgisi, trafik ve ilkyardım eğitimi gibi derslere yer verilmektedir (MEB, 2000a).

1.2.1.4. İş Eğitim Merkezleri

İş eğitim merkezleri; eğitim uygulama okullarını bitiren veya zorunlu eğitim çağı dışında kalan zihinsel öğrenme yetersizliği olanlar ve/veya genel eğitim programlarından yararlanamayan özel eğitim gerektiren bireylerin; temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme gereksinimlerini karşılamak, topluma uyumlarını sağlamak, onları işe hazırlamak amacıyla farklı konu ve sürelerde meslek kurslarının düzenlendiği, gündüzlü özel eğitim kurumlarıdır (MEB, 2000a).

İş eğitim merkezleri programında, teorik ve grup eğitimi, sosyal ve eğitsel etkinlikler, beslenme bilgisi ve uygulamalı iş eğitimi adı altında beş farklı ders yer almaktadır (MEB, 1999).

Teorik ve grup eğitimi; dil eğitimi, matematik, okuma-yazma çalışmaları, günlük yaşam becerileri ve özbakım becerilerini içermektedir (MEB, 1999).

1.2.1.5. Mesleki Eğitim Merkezleri

Mesleki eğitim merkezleri; ilköğretimlerini tamamlayan, 20 yaşından gün almamış, orta düzeyde zihinsel öğrenme yetersizliği olanlar veya ilköğretimlerini tamamlayıp genel ve mesleki orta öğretim programlarına devam edemeyecek özel eğitim gerektiren bireylere yönelik olarak açılan gündüzlü özel eğitim kurumlarıdır. Bu kurumların amacı; bireylerin temel yaşam becerilerini geliştirmek, öğrenme gereksinimlerini karşılamak, topluma uyumlarını sağlamak, işe ve mesleğe hazırlamaktır. Merkeze devam eden öğrencilere, kültür dersleri, merkezdeki atölyelerde gerekli teorik bilgiler verilir ve uygulamalı iş eğitim yoluyla temel bilgi ve beceriler kazandırılır (MEB, 2000a).

Zihin engellilere MEB'na bağlı okul öncesi, ilköğretim ve mesleki eğitim merkezi düzeylerinde hizmet sunan kurumların temel özbakım programlarına bakıldığında genel olarak; okul öncesi eğitim programlarında özbakım becerilerinin kazandırılmasına ağırlık verilirken, ilköğretim okullarında temel özbakım becerilerinin yanı sıra günlük

yaşam becerilerinin kazandırılmasına ağırlık verildiği görülmektedir. İş ve mesleki eğitim merkezlerinde ise, zihin engellileri iş ve mesleğe hazırlayan programlara yer verilmektedir.

Zihin engellilere özel eğitim hizmeti sunan bu kurumların dışında MEB'na bağlı özel eğitime destek sağlayan rehberlik ve araştırma merkezleri bulunmaktadır. Rehberlik ve araştırma merkezleri, eğitim-öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine ilişkin gerekli her türlü çalışmaların yanı sıra özel eğitim gerektiren bireyleri de inceler, tanırlar ve yerleştirilebilecekleri en uygun eğitim ortamını önerir (KHK, 1997).

Ayrıca özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ve öğretimleri için açılan MEB'na bağlı özel okul veya kurumlar da zihin engellilere özel eğitim hizmeti sunmaktadır. Bunun dışında resmi ve özel okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim okulları ile yaygın eğitim kurumları da kendi çevrelerindeki özel eğitim gerektiren bireylere destek hizmet sağlamakla yükümlüdürler (KHK, 1997).

1.2.2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na Bağlı Kurumlar

27 Mayıs 1983'de zihin engellilere sunulacak hizmetlerle ilgili olarak çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile engellilerin korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak amacıyla düzenlemelere gidilmiştir. Bu kanunun amacı, korunmaya, bakıma veya yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetleri ve bu hizmetlerin yürütülmesini düzenlemektir (SHÇEK Kanunu, 1983).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, korunmaya muhtaç çocuklara, özürllülere, yaşlılara, çalışan anne-babaların çocuklarına gündüzlü bakım (kreş ve gündüz bakımevi hizmetleri), aileye ve topluma yönelik hizmetleri, sosyal hizmet kapsamında sunmaktadır (SHÇEK Yönetmeliği, 1988).

2828 sayılı kanuna dayalı olarak Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı kuruluşlar; çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, kreş ve gündüz

bakımevleri, huzurevleri, kadın misafirhaneleri, resmi ve özel bakım ve rehabilitasyon merkezleridir. Genel müdürlüğe bağlı bakım ve eğitim ortamlarının görevleri, bireylerin yaş ve özelliklerine göre farklılık göstermektedir. (SHÇEK Kanunu, 1983).

SHÇEK'nun zihin engellilere sunduğu hizmetlerin önemli bir bölümünü de, bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde sunulan hizmetler oluşturmaktadır. Bakım ve rehabilitasyon merkezleri, bedensel, zihinsel ve ruhsal özürleri nedeniyle normal yaşamın gereklerini yerine getirememiş durumda olan kişilerin, fonksiyon kayıplarını gidermek ve toplum içinde kendi kendilerine yeterli olmalarını sağlayacak beceriler kazandırmak veya bu becerileri kazanamayanların sürekli bakımı için kurulan sosyal hizmet kuruluşlarını ifade eder (SHÇEK Yönetmeliği, 1988).

1.2.2.1. Resmi Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde engellilere yönelik çalışmalar 2828 sayılı kanuna dayalı olarak kurulan, Sakatlar ve Felçlilerin Rehabilitasyonu Dairesi (SFRD) Başkanlığı'na yürütülmektedir.

SFRD Başkanlığı, zihin özürlüler, işitme özürlüler, görme özürlüler, ortopedik özürlüler olmak üzere dört şube müdürlüğünden oluşmaktadır. Zihin engellilere yönelik hizmetler Zihinsel Özürlüler Şubesi tarafından yürütülür. Zihin engellilerin tespiti, incelenmesi, bakım ve rehabilitasyon merkezlerinden yararlanmasına yönelik çalışmalar, uygulamayı takip etmek, gerekli tedbirleri almak ve denetlemek bu şubenin görevleri arasında yer almaktadır (SHÇEK, 1997).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün özürlülerin bakım ve rehabilitasyonuna dair yönetmeliğe göre (1993), resmi bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin hizmet ve işleyişiyle ilgili psiko-sosyal servis, değerlendirme ve koordinasyon kurulları bulunur.

Psiko-Sosyal Servis.– Merkezlerde uygulanacak programları koordineli ve etkin bir şekilde yürütmek üzere bir sosyal çalışmacı, bir psikolog ve bir çocuk

gelişimcısından oluşan bir psiko-sosyal servis kurulur. Özürlü ailelerine gerekli danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde bulunmak, ailelerin alanla ilgili eğitilmelerini ve bilgilendirilmelerini sağlayıcı konferans, seminer gibi etkinliklerde bulunmak, mesleki eğitim programlarında yeterli bilgi ve beceri sahibi olan özürülülerin işe yerleştirilmelerine yardımcı olmak, işe yerleştirilen özürülülerin sosyal uyumlarını izlemek, eğlence, gezi, spor vb. etkinlikleri düzenleme, meslekten ayrılan özürülülerin toplum içinde takibini sağlamak amacıyla il sosyal hizmetler müdürlüklerine gerekli bilgiyi vermek, mesleki araştırma ve inceleme çalışmalarına katılmak psiko-sosyal servisin görevleri arasındadır.

Koordinasyon Kurulu.– Merkezde bulunan meslek elemanlarının birer temsilcisi ile ayda bir merkez müdürünün başkanlığında toplanır. Merkezin yıllık çalışma programlarını hazırlamak, 6 ayda bir uygulamadan alınan sonuçları değerlendirmek, her ay yapılan toplantıların o ay içerisindeki faaliyetlerini gözden geçirmek, engellilerin ihtiyaç ve sorunlarını tartışmak, konuya ilişkin teklifleri incelemek ve karara bağlamakla yükümlü hizmet birimidir.

Değerlendirme Kurulu.– Kurulda doktor, sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimcisi, öğretmen, özel eğitim öğretmeni, fizyoterapist, odyolog ve benzeri meslek elemanları bulunur. Kurul en az ayda bir kez toplanır. Engellinin durumu ile ilgili yönetmelikte belirtilen kriterler ve öncelikler doğrultusunda değerlendirme yapmak, yapılan değerlendirme sonucu engellinin dosyasını hazırlamak, rapor ile birlikte psiko-sosyal servise iade etmek, kabulü yapılan engelliye uygulanacak rehabilitasyon programının kapsamını belirlemek, her engelli için olağan, örnek olay görülen ya da görüşülmesi istenen vaka takdimlerini incelemek, değerlendirmek ve önerilerde bulunmak, toplantı raporlarını dosyalamak ve saklamak, merkezde uygulanan rehabilitasyon programları ile ilgili değişiklik ve yenilik tekliflerini müdüre bildirmekle yükümlü hizmet birimidir.

Bakım ve rehabilitasyon merkezleri özelliklerine göre, belirlenen esaslar dahilinde program geliştirirler (SHÇEK Yönetmeliği, 1993). Geliştirilen programlar, özbakım,

kişisel idare, uğraşı terapisi, fizyoterapi, iş becerileri kazanma gibi bağımsız yaşama dönük beceri alanlarını içerir.

Özbakım: Engellinin kendi kendine yeterli hale gelebilmesi için yeme, içme, beden temizliği, tuvalet alışkanlığı, giyinme, soyunma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik öğretim faaliyetlerinin tümüdür.

Kişisel İdare: Engellinin yakın ve uzak çevresine uyumunu sağlayacak faaliyetlerin öğretilmesidir.

Uğraşı Terapisi: Engelliye ince ve kaba motor fonksiyonlarını geliştirici, destekleyici, sosyal ve duygusal uyumunu sağlayıcı faaliyetlerin tümünü içermektedir.

Fizyoterapi: Herhangi bir nedenle bireylerde meydana gelen fiziksel yetersizliklerin tedavi amacıyla hareket kuvvet koordinasyonunu artırarak kas iskelet sisteminin fonksiyonlarını geliştirmek, hareket yetersizliklerini azaltmak, fiziksel uyum sağlamak ve fonksiyonel kapasiteyi geliştirmek amacı ile kişilere göre değişen özel egzersiz ve elektroterapi programlarının uygulanmasıdır.

İş Beceri Kazandırma: İş atölyelerinde yeteneklerini geliştirici ve beceri sahibi olmalarına yardımcı olacak faaliyetleri içermektedir.

Ayrıca bakım ve rehabilitasyon merkezleri yönetmeliğinde işitme ve görme engellilerin temel eğitimine ilişkin faaliyetlerin kapsamı da açıklanmıştır (SHÇEK Yönetmeliği, 1993).

1.2.2.2. Özel Rehabilitasyon Merkezleri

2828 sayılı SHÇEK Kanunu'nun (1983) 9. maddesi (g) bendi ile 34. ve 35. maddelerine dayalı hazırlanan yönetmelik gereğince zihin engellilerin rehabilitasyonunu sağlamak amacıyla SHÇEK Genel Müdürlüğü'ne bağlı Zihinsel Engelliler Özel Rehabilitasyon Merkezleri açılabilir (SHÇEK Yönetmeliği, 1993). 1993 yönetmeliği, 3-21 yaş arası zihin engellilerin rehabilitasyonunu sağlamak için, kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri tarafından açılan gündüzlü, yatılı veya seanslı zihin engelliler özel rehabilitasyon merkezlerini kapsamaktadır.

Yönetmelikte tanımlanan zihin engelliler, zeka bölümlerine göre sınıflandırılmışlardır. Buna göre; zeka bölümü 0-24 arasında olanlar ağır derecede zihin engellileri, zeka bölümü 25-44 arasında olanlar orta derecede (öğretilebilir) zihin engellileri, zeka bölümü 45-75 arasında olanlar hafif derecede (eğitilebilir) zihin engellileri ifade etmektedir.

SHÇEK Genel Müdürlüğü'ne bağlı özel rehabilitasyon merkezlerinin genel amacı; zihinsel engelleri nedeniyle yaşamın gereklerine tam olarak uyamayan zihin engelli bireylerin fonksiyon kayıplarını gidermek ve toplum içinde kendi kendilerine yeterli olmalarını sağlayan yetiştirme ve iyileştirme programları hazırlamak, uygulamak ve çeşitli beceriler kazandırmak olarak sıralanabilir (SHÇEK Yönetmeliği, 1993).

Bu amaç doğrultusunda zihin engelliler özel rehabilitasyon merkezlerinde düzenlenen etkinliklerin çoğunlukla zihin engellilere günlük yaşam becerileri kazandırmaya dönük olduğu söylenebilir.

SHÇEK, zihin engelliler özel rehabilitasyon merkezleri yönetmeliğinde (1993), belirtilen amaçların gerçekleştirilmesine yönelik bir program sunmamakla birlikte, yönetmelikte kuruluşların yıllık çalışma programlarının kuruluşa alınan engellilerin durumlarına göre kuruluş yönetimince hazırlanarak SHÇEK il müdürlüğüne gönderileceği ve incelemeler sonunda SHÇEK Genel Müdürlüğü onayı ile kesinlik kazanacağı belirtilmiştir. Yapılan görüşme ve incelemeler sonucunda da her bir rehabilitasyon merkezinin, merkeze devam eden zihin engelli bireylerin takvim yaşı, zeka bölümü ve özür gruplarına göre kendi programını kendisi oluşturarak SHÇEK İl Müdürlüğü'nün onayına sunduğu gözlenmiştir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Mart 2001 tarih ve B.02.01.SÇE.0.13.00.02/Öz sayılı genelge ile; erken çocukluk dönemi, okul öncesi dönemi, akademik beceri eğitimi, dil ve iletişim, kaynaştırma eğitimi, temel yaşam becerileri, aile eğitimi gibi konularda bazı kriterleri gözönünde bulundurarak, her bir özel rehabilitasyon merkezinin kendi yapısına uygun programı hazırlama çalışmasını başlatmıştır.

Türkiye’de özellikle son yıllarda gerek özel eğitime artan talebin karşılanması, gerekse sosyal güvenlik kurumlarının eğitim yardımı yapması SHÇEK Genel Müdürlüğü’ne bağlı özel rehabilitasyon merkezlerinin sayısında bir artışa neden olmuştur (Vuran ve Sarpdağ, 2001). Bu da özel rehabilitasyon merkezlerinde bazı düzenlemeleri gerektirmiştir.

Özel rehabilitasyon merkezlerine ait yapılan son düzenlemeler ile, bu merkezlere devam eden engellilerin takvim yaşları, zeka bölümleri ve engellerine uygun en iyi eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerini sunmayı ve sistematik öğretim programlarını hazırlamayı amaç edindiği söylenebilir.

Türkiye’de vakıf, dernek, gönüllü kuruluşlar gibi çeşitli sivil toplum örgütleri de engellilere çeşitli hizmetler sunmaktadır. Bunların yanısıra üniversite bünyesinde çalışan merkez veya birimler de zihin engellilere hizmet verebilmektedir. Bu kurumlarda tanılama, birebir eğitim, grup eğitimi ve aile eğitimi olmak üzere dört alanda çalışma yapılmaktadır. Üniversiter kurumların genel amacı ise, normal ve gelişim geriliği olan çocukların tüm gelişim alanlarında destekleyici eğitsel çalışmalar ile uygun becerilerin kazandırılması olarak belirtilmektedir (DPT, 1992).

1.3. Problem

Zihin engellilerin yaşamlarını bağımsız olarak sürdürmelerini sağlamak için gerekli olan becerileri kazanmaları, toplumda uyumlu, üretken insan olmaları, toplumsal yeterliliklerini geliştirebilmeleri için onlara uygun eğitim hizmetlerinin sunulması gerekmektedir. Bu hizmetler ise, MEB’na bağlı okullar ile Başbakanlık SHÇEK Genel Müdürlüğü’ne bağlı rehabilitasyon merkezlerinde sunulmaktadır.

Türkiye’de zihin engellilere MEB’na bağlı okul öncesi, ilköğretim ve meslek okulu düzeylerinde özel eğitim hizmetleri sunulmaktadır. MEB’na bağlı özel eğitim kurumlarında zihin engellilere yönelik olarak ne tür programların uygulanacağı, programda yer alan etkinliklere ne kadar sıklıkta yer verilmesi gerektiği, müfredat

programlarında belirtilmektedir. SHÇEK'na bağılı özel rehabilitasyon merkezlerinin belirli bir müfredat programlarının olmamasıyla birlikte, her bir rehabilitasyon merkezi öğretim programını, kendi merkezine devam eden zihin engelli öğrencilerin özelliklerine göre hazırlayarak SHÇEK İl Müdürlüğü onayına sunmakta ve kendi hazırladığı programı uygulamaktadır.

Türkiye'de zihin engelli bireylere günlük yaşam becerilerinin kazandırılmasına yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde, genellikle araştırmaların, zihin engellilere giyinme becerilerinin kazandırılması (Vuran, 1989), yemek yeme becerilerinin kazandırılması (Özen, 1995), yemek pişirme becerilerinin kazandırılması (Karataş, 1996), düğme dikme becerilerinin kazandırılması (Demir, 1996; Özokçu, 1997), anne-baba rehberliğinin öğretilerabilir çocukların özbakım becerilerinin gelişimine etkisi (Akkök, 1984), zihin engellilerin günlük yaşam aktivitelerine uyumunda annelere verilen eğitimin etkinliği (Işıl, 1994), zihin engellilere özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitim programının etkiliği (Cavkaytar, 1999), zihin engellilerle çalışan çocuk eğitimcilerine yönelik özbakım ve ev içi becerileri öğretim programının etkililiği (Şabanova, 2000), zihin özürü çocuklara aperatif yiyecek-içecek hazırlama ve servis yapma becerilerinin öğretiminde sabit bekleme süreli öğretimin etkililiği (Bozkurt, 2001) konularında yoğunlaştığı görülmektedir.

Yapılan araştırmalara bakıldığında, araştırmaların genellikle çeşitli günlük yaşam becerilerinin öğretimine yönelik yöntem araştırmaları olduğu gözlenmektedir. Oldukça olumlu yönde gelişen bu araştırmaların yanısıra, zihin engelli bireylere eğitim hizmeti sunan özel rehabilitasyon merkezlerinde, günlük yaşam becerilerinin öğretimine ilişkin etkinliklere ne kadar sıklıkta yer verildiğine ilişkin bir araştırmanın bulunmadığı gözlenmektedir. Bu nedenle böyle bir araştırmaya gereksinim duyulmuştur.

1.4. Amaç

Bu araştırmanın amacı özel rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine

yer verilme durumlarının belirlenmesidir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- 1- Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında:
 - a- Özbakım becerilerinin öğretimi etkinliklerine ne sıklıkla yer verilmektedir?
 - b- Ev içi becerilerinin öğretimi etkinliklerine ne sıklıkla yer verilmektedir?
 - c- Tüketici becerilerinin öğretimi etkinliklerine ne sıklıkla yer verilmektedir?
 - d- Sağlık bilgisi becerilerinin öğretimi etkinliklerine ne sıklıkla yer verilmektedir?
 - e- Çocuk yetiştirme ve evlilik sorumlulukları becerilerinin öğretimi etkinliklerine ne sıklıkla yer verilmektedir?
 - f- Yiyecek satın alma-hazırlama ve uygun biçimde tüketme becerilerinin öğretimi etkinliklerine ne sıklıkla yer verilmektedir?
 - g- Giysi alımı ve bakımı becerilerinin öğretimi etkinliklerine ne sıklıkla yer verilmektedir?
 - h- Vatandaşlık sorumlulukları gösterme becerisinin öğretimi etkinliklerine ne sıklıkla yer verilmektedir?
 - ı- Dinlenme-eğlence olanaklarını ve boş zamanlarını değerlendirme becerilerinin öğretimi etkinliklerine ne sıklıkla yer verilmektedir?
 - i- Toplumsal davranışların öğretimi etkinliklerine ne sıklıkla yer verilmektedir?
- 2- Günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine genel olarak ne sıklıkla yer verilmektedir?
- 3- Günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme durumunun zihin engelli öğrencilerin zeka düzeylerine göre dağılımı nedir?

1.5. Önem

Bu araştırma sonucunda elde edilen bulguların, zihin engelli öğrencilere eğitim hizmeti veren özel rehabilitasyon merkezlerinde günlük yaşam becerilerinin kazandırılmasına hizmet edecek programların oluşturulmasında yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

1.6. Sayıtlar

- 1- Öğretmenlerden elde edilen, zihin engelli öğrencilerin kimlik bilgileri doğrudur.
- 2- Araştırmaya katılan öğretmenler, veri toplama aracında yer alan maddelere yansız ve içten yanıt vermişlerdir.

1.7. Sınırlılıklar

Araştırma;

- 1- Eskişehir merkez ilindeki iki özel rehabilitasyon merkezi, bu iki rehabilitasyon merkezine devam eden eğitilebilir, öğretilbilir ve ağır derecede 118 zihin engelli öğrenci, söz konusu iki rehabilitasyon merkezinde çalışan 7 özel eğitim öğretmeni ile,
- 2- Günlük yaşam becerilerini içeren 55 maddeden oluşan veri toplama aracı ve veri toplama aracında yer alan özbakım becerileri, ev içi becerileri, tüketici becerileri, sağlık bilgisi, çocuk yetiştirme ve evlilik sorumlulukları, yiyecek satın alma-hazırlama ve uygun biçimde tüketme becerisi, giysi alımı ve bakımı becerileri, vatandaşlık sorumlulukları gösterme, dinlenme-eğlence olanaklarını ve boş zamanlarını değerlendirme becerileri ile toplumsal davranışlara yönelik on alt beceri alanı ile,
- 3- 2000-2001 öğretim yılı bahar döneminde 09.07.2001 ile 27.07.2001 tarihleri arasında toplanan verilerle sınırlıdır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve toplanan verilerin çözümlenmesi açıklanmıştır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, zihin engelli bireylere günlük yaşam becerilerinin kazandırılması amacıyla okulda düzenlenen etkinliklerin sıklığını belirlemeye yönelik betimsel bir çalışmadır.

2.2. Araştırma Grubu

2000-2001 öğretim yılında Eskişehir ili merkezinde, Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı Özel Can Zihinsel Engelliler Rehabilitasyon Merkezi, Eylül Zihinsel Engelliler Özel Rehabilitasyon Merkezi, Umut ve Umut Yolu Zihinsel Özürlüler Özel Rehabilitasyon Merkezi zihin engellilere hizmet vermektedir. Bu merkezlerin kurucu ve sorumlu müdürleri ile görüşülerek, araştırma önerisi sunulmuş ve araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Bu kurumlardan araştırmanın uygulanması için gerekli izni veren Özel Can Zihinsel Engelliler Özel Rehabilitasyon Merkezi ve Eylül Zihinsel Engelliler Özel Rehabilitasyon Merkezi araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırma kapsamına alınan merkezlerin yöneticilerinden alınan bilgilere göre, 2000-2001 öğretim yılında, bu merkezlere devam eden toplam 160 zihin engelli birey bulunmaktadır. Bu merkezlere devam eden zihin engelli bireylerden bir kısmı, merkezlerin sadece fizik tedavi hizmetlerinden yararlanmaktadır. Bu iki merkezdeki 7 sınıfa, eğitim amaçlı devam eden öğrenci sayısının ise 118 olduğu görülmüştür.

Araştırma grubunu iki özel rehabilitasyon merkezine eğitim amaçlı devam eden 118 zihin engelli öğrenci oluşturmuştur. Takvim yaşları 3-18 yaş arasında değişen öğrencilerin çoğunluğunu erkekler (%69) oluşturmaktadır. Öğrencilerin zeka düzeylerine ilişkin bilgiler ise okul kayıtlarındaki raporlardan elde edilmiştir. Bu raporlardan elde edilen öğrencilerin zeka düzeylerine ilişkin bilgiler gruplandırılırken SHÇEK (1993) yönetmeliğinde belirtilen eğitilebilir, öğretilebilir ve ağır derecede zihin engelliler sınıflandırması dikkate alınmıştır.

Zihin engelli öğrencilerin zeka düzeylerine göre dağılımı Tablo 3’de gösterilmektedir.

Tablo 3
Zihin Engelli Öğrencilerin Zeka Düzeylerine Göre Dağılımları

Zeka Düzeyleri	N	%
Eğitilebilir	37	31.36
Öğretilebilir	62	52.54
Ağır	19	16.10
Toplam	118	100.00

Tablo 3’de görüldüğü gibi, araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin yarısından fazlası (%52.54) öğretilebilir düzeyde iken, çok azı (%16.10), ağır düzeyde zihin engelli öğrencilerdir.

Araştırma grubunda 7 özel eğitim öğretmeni, 15 yardımcı çocuk eğiticisi, 2 sosyal hizmet uzmanı, 3 fizyoterapist yer almaktadır. Veri toplama aracında yer alan günlük yaşam beceri alanlarının öğretimi özel eğitim öğretmenlerinin düzenlediği etkinliklerden oluşmaktadır. Bu nedenle araştırmada gerekli olan veriler, özel eğitim öğretmenlerinden elde edilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin tümü bayandır.

Öğretmenlerin tamamı zihin engelliler öğretmenliği programından mezundur. Öğretmenlerin bu alanda çalışma süreleri 1-5 yıl arasında değişmektedir. Öğretmenlerin sorumluluklarındaki öğrenci sayısı 10 ile 18 arasında farklılaşmaktadır.

2.3. Veriler ve Toplanması

Araştırmada araştırma kapsamına alınan söz konusu iki özel rehabilitasyon merkezine devam eden 118 zihin engelli öğrenciye ilişkin kimlik bilgilerine, bu merkezlerde çalışan 7 özel eğitim öğretmenine ilişkin kişisel bilgilere ve öğretmenlerin, zihin engelli bireylerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin kazandırılması amacıyla düzenlenen etkinliklere yer verilme durumuna ilişkin görüşlerine gereksinim duyulmuştur.

Bu doğrultuda, zihin engelli bireylerin doğum tarihi, cinsiyeti ve okul kayıtlarındaki zeka düzeylerine ilişkin bilgilere “Çocuğun Kimliğine İlişkin Bilgi Formu”nda (Ek-3), öğretmenlerin kimlik bilgilerine ve eğitimine ilişkin bilgilere “Kişisel Bilgi Formu”nda (Ek-2) yer verilmiştir.

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin kazandırılması amacıyla düzenlenen etkinliklere yer verilme durumunu belirlemek için “Öğretmen Görüşlerini Belirleme Aracı” (Ek-5) geliştirilmiştir. Aracın geliştirilmesi için; yaşam merkezli eğitim programında (Brolin, 1991) yer verilen bağımsız yaşam beceri alanları Türkçe’ye çevrilmiştir. Bunun yanında AAMR (1992) tanımında yer alan beceri alanlarından yararlanılmıştır. Ayrıca Cavkaytar’ın (1999) “Zihin Engellilere Özbakım ve Eviçi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitimi Programının Etkililiği” çalışmasında yer alan günlük yaşam beceri alanlarına yönelik sınıflandırmalarından ve Cavkaytar (2000) tarafından Close, Sowers, Halpern ve Baurbeau 1985’ten uyarlanan bağımsız yaşam beceri alanlarından yararlanılmıştır. Bu kaynaklar doğrultusunda, günlük yaşam beceri alanlarına ilişkin 10 alt beceri alanı belirlenmiş, bu beceri alanlarında toplam 50 madde hazırlanmıştır. Veri Toplama Aracı’nın hazırlanması sırasında, alanyazında zihin engelli bireylerin eğitimlerine ilişkin betimsel yöntem

izlenerek yapılan tezlerden (Akıncı, 1991; Başal, 1994; Cavkaytar, 1990; Cora, 1997; Dindar, 1995; Ergenekon, 1996; Sucuoğlu, 1991; Tunçkaya, 1990) ve araştırmalardan (Sözer, 1996; Tezci, 1999), bunun yanında bilimsel araştırma yöntemlerine ilişkin kaynaklardan (Bir, 1999; Karasar, 1995; Karasar, 1998; Kırcaali-İftar, 1999; Odabaşı, 1999; Tekin, 1996; Tezbaşaran, 1997) yararlanılmıştır.

“Öğretmen Görüşlerini Belirleme Aracı” kapsam geçerliliği amacıyla uzmanların görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan edinilen bilgiler ışığında yeniden gözden geçirilerek, uzmanların çoğunluğunun uygun görmediği soru maddeleri araçtan çıkartılmıştır. Uzmanların yapı olarak uygun görmedikleri soru maddeleri ifade olarak düzeltilmiş, tek bir madde olup, ayrı ayrı ele alınması gereken soru maddeleri uzmanların önerileri doğrultusunda ayrıştırılmıştır. Gerekli görülen maddelerde yer alan beceriler örneklendirilerek açıklık kazandırılmıştır.

Böylece araca son şekli verilmiştir. Buna göre, “Öğretmen Görüşlerini Belirleme Aracı”nda günlük yaşam becerilerine ilişkin 10 alt beceri alanında yer alan toplam 55 madde yer almaktadır. Bunlardan; yedi madde özbakım becerileri, yedi madde ev içi becerileri, beş madde tüketici becerileri, yedi madde sağlık bilgisi, dört madde çocuk yetiştirme ve evlilik sorumlulukları, dört madde yiyecek satın alma-hazırlama ve uygun biçimde tüketme becerisi, altı madde giysi alımı ve bakımı becerileri, beş madde vatandaşlık sorumlulukları gösterme, altı madde dinleme-eğlence olanaklarını ve boş zamanlarını değerlendirme becerileri, dört madde toplumsal davranışlar ile ilgilidir.

Araştırmada gereksinim duyulan veriler doğrudan öğretmenlerden sağlandığından, veri toplama araçları özel eğitim öğretmenlerine doğrudan araştırmacı tarafından verilmiştir. Bunun için, her öğretmene, bir adet “Kişisel Bilgi Formu” (Ek-2), her öğretmenin sorumluluğunda olan öğrenci sayısı kadar “Çocuğun Kimliğine İlişkin Bilgi Formu” (Ek-3) ve yine öğrenci sayısı kadar “Öğretmen Görüşlerini Belirleme Aracı”nın (Ek-4) yer aldığı kapalı bir zarf hazırlanmıştır. Her bir öğretmen için ayrı ayrı hazırlanan toplam yedi zarfın üzerine, aracın ve öğrenci ile öğretmenin kimlik bilgilerine ilişkin formların nasıl doldurulacağına ilişkin açıklamalar içeren yönerge (Ek-1) yapıştırılmıştır. Daha sonra, araştırmanın yürütüldüğü kurumlarda görev yapan

öğretmenlerle ve idarecilerle daha önceden yapılan görüşmeler doğrultusunda her öğretmene, birer adet kapalı zarf araştırmacı tarafından elden verilmiştir. Zarfların, teslim edildiği tarihten üç hafta sonra araştırmacı tarafından toplanacağı açıklanmıştır. Belirlenen süre içerisinde zarflar toplanmış, böylece araştırma için gerekli verilerin toplanması süreci tamamlanmıştır.

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Veri toplama süreci sonunda elde edilen veriler Öğretmen Görüşlerini Belirleme Aracı'nda yer alan günlük yaşam beceri alanlarına ait 10 alt kategoriye ayrılmıştır. Her bir beceri alanında yer alan maddeler için verilen yanıtların yüzdeleri hesaplanmıştır. Yüzdeler araştırma grubunu oluşturan 118 zihin engelli öğrenci esas alınarak hesaplanmıştır.

Araştırmanın birinci sorusuna yanıt bulmak amacıyla her bir alt beceri alanına ilişkin frekanslar toplanarak o alt beceri alanında yer alan madde sayısına bölünmüş, böylece o alt beceri alanının frekansı bulunmuştur.

Araştırmanın ikinci ve üçünü sorusuna yanıt bulmak amacıyla alt beceri alanlarında yer alan tüm maddelerin frekansları toplanarak toplam madde sayısına bölünmüş, böylece günlük yaşam becerilerine genel olarak yer verilme durumuna ilişkin frekans bulunmuştur.

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda, özel rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme durumlarına ilişkin bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

3.1. Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretim Programlarında Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Durumlarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme durumları her bir alt beceri alanına göre ayrı ayrı ele alınmış ve yorumlanmıştır. Bu doğrultuda her öğretmenin her bir öğrencisi için öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine ne sıklıkla yer verdikleri belirlenmiştir. Günlük yaşam becerilerine yer verilme durumlarının sıklıklarına ilişkin frekans ve yüzdelik dağılımları EK-5'te sunulmuştur.

3.1.1. Özbakım Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında özbakım becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının öğrencilere göre dağılımı Tablo 4'de gösterilmektedir.

Tablo 4

Öğretim Programlarında Özbakım Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı

Sıklık Durumu	N	%
Çok sık	40	33.90
Sık	21	17.80
Orta sıklıkta	33	27.96
Pek az	12	10.17
Hiç	12	10.17
Toplam	118	100.00

Tablo 4’de görüldüğü gibi, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında özbakım becerilerinin öğretimi etkinliklerine, öğrencilerin %33.90’ında çok sık yer verilmektedir. Buna karşın öğrencilerin %27.96’sında özbakım becerilerinin öğretimi etkinliklerine orta sıklıkta yer verilirken, %10.17’sinde bu becerilerin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmediği görülmektedir.

Bu durum, zihin engelli öğrencilerin çoğunluğunun öğretim programlarında özbakım becerilerinin öğretimi etkinliklerine çok sık olarak yer verildiğinin bir göstergesi sayılabilir. Yapılan araştırma bulguları da, zihin engellilerin kendi kendilerine yeterli duruma gelebilmeleri için gerekli olan özbakım becerilerinin gelişiminin, eğitimle doğru orantılı olarak arttığını göstermektedir (Akkök, 1984; Vuran, 1989; Işıl, 1994; Özen, 1995; Bozkurt, 2001).

3.1.2. Ev İçi Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında ev içi becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının dağılımı Tablo 5’de gösterilmektedir.

Tablo 5
Öğretim Programlarında Ev İçi Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı

Sıklık Durumu	N	%
Çok sık	6	5.08
Sık	6	5.08
Orta sıklıkta	8	6.78
Pek az	23	19.50
Hiç	75	63.56
Toplam	118	100.00

Tablo 5’de görüldüğü gibi, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında ev içi becerilerinin öğretimi etkinliklerine, öğrencilerin %19.50’sinde pek az yer verilmektedir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğuna ise ev içi becerilerinin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmediği görülmektedir.

Bu bulguya dayalı olarak, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında ev içi becerilerinin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin çoğunluğunda hiç yer verilmediği söylenebilir.

3.1.3. Tüketici Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında tüketici becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının dağılımı Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6
Öğretim Programlarında Tüketici Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı

Sıklık Durumu	N	%
Çok sık	0	-
Sık	2	1.70
Orta sıklıkta	20	16.95
Pek az	35	29.66
Hiç	61	51.69
Toplam	118	100.00

Tablo 6’da görüldüğü gibi, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında tüketici becerilerinin öğretimi etkinliklerine, öğrencilerin %16.95’inde orta sıklıkta yer verirken, %29.66’sında pek az yer verilmektedir. Buna karşın bu becerilerin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin %51.69’unda hiç yer verilmediği görülmektedir.

Bu durum, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında tüketici becerilerinin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin çoğunluğunda hiç yer verilmediğinin bir göstergesi sayılabilir.

3.1.4. Sağlık Bilgisi Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında sağlık bilgisi becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının dağılımı Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7
 Öğretim Programlarında Sağlık Bilgisi Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer
 Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı

Sıklık Durumu	N	%
Çok sık	3	2.54
Sık	5	4.24
Orta sıklıkta	14	11.86
Pek az	27	22.88
Hiç	69	58.48
Toplam	118	100.00

Tablo 7’de görüldüğü gibi, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında sağlık bilgisi becerilerinin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin %11.86’sında orta sıklıkta yer verilmektedir. Buna karşın öğrencilerin %22.88’inde sağlık bilgisi becerilerinin öğretimi etkinliklerine pek az yer verilirken, %58.48’inde ise bu becerilerin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmediği görülmektedir.

3.1.5. Çocuk Yetiştirme ve Evlilik Sorumlulukları Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında çocuk yetiştirme ve evlilik sorumlulukları becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının dağılımı Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8

Öğretim Programlarında Çocuk Yetiştirme ve Evlilik Sorumlulukları Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı

Sıklık Durumu	N	%
Çok sık	2	1.70
Sık	2	1.70
Orta sıklıkta	6	5.08
Pek az	19	16.10
Hiç	89	75.42
Toplam	118	100.00

Tablo 8’de görüldüğü gibi, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında çocuk yetiştirme ve evlilik sorumlulukları becerilerinin öğretimi etkinliklerine, öğrencilerin %16.10’unda pek az yer verilmekte, %75.42’sinde bu becerilerin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmemektedir.

3.1.6. Yiyecek Satın Alma-Hazırlama ve Uygun Biçimde Tüketme Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında yiyecek satın alma-hazırlama ve uygun biçimde tüketme becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının dağılımı Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9

**Öğretim Programlarında Yiyecek Satın Alma-Hazırlama Uygun Biçimde Tüketme
Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere
Göre Dağılımı**

Sıklık Durumu	N	%
Çok sık	2	1.70
Sık	2	1.70
Orta sıklıkta	7	5.93
Pek az	15	12.71
Hiç	92	77.96
Toplam	118	100.00

Tablo 9’da görüldüğü gibi, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında yiyecek satın alma-hazırlama ve uygun biçimde tüketme becerilerinin öğretimi etkinliklerine, öğrencilerin %12.71’inde pek az yer verilirken, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunda bu becerilerin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmemektedir.

3.1.7. Giysi Alımı ve Bakımı Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında giysi alımı ve bakımı becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının dağılımı Tablo 10’da gösterilmektedir.

Tablo 10

**Öğretim Programlarında Giysi Alımı ve Bakımı Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine
Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı**

Sıklık Durumu	N	%
Çok sık	3	2.54
Sık	5	4.24
Orta sıklıkta	10	8.47
Pek az	3	2.55
Hiç	97	82.20
Toplam	118	100.00

Tablo 10'da görüldüğü gibi, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında giysi alımı ve bakımı becerilerinin öğretimi etkinliklerine, öğrencilerin %8.47'sinde orta sıklıkta yer verilmekte buna karşın öğrencilerin büyük bir çoğunluğunda bu becerilerin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmemektedir.

3.1.8. Vatandaşlık Sorumlulukları Gösterme Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında vatandaşlık sorumlulukları gösterme becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının dağılımı Tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 11

Öğretim Programlarında Vatandaşlık Sorumlulukları Gösterme Becerilerinin Öğretimi
Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı

Sıklık Durumu	N	%
Çok sık	0	-
Sık	0	-
Orta sıklıkta	0	-
Pek az	4	3.39
Hiç	114	96.61
Toplam	118	100.00

Tablo 11’de görüldüğü gibi, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında vatandaşlık sorumlulukları gösterme becerilerinin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin tamamına yakın büyük çoğunluğunda hiç yer verilmemektedir.

3.1.9. Dinlenme-Eğlence Olanaklarını ve Boş Zamanlarını

Değerlendirme Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında dinlenme-eğlence olanaklarını ve boş zamanlarını değerlendirme becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının dağılımı Tablo 12’de gösterilmektedir.

Tablo 12

Öğretim Programlarında Dinlenme-Eğlence Olanaklarını ve Boş Zamanlarını Değerlendirme Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı

Sıklık Durumu	N	%
Çok sık	14	11.87
Sık	11	9.32
Orta sıklıkta	18	15.25
Pek az	16	13.56
Hiç	59	50.00
Toplam	118	100.00

Tablo 12’de görüldüğü gibi, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında dinlenme-eğlence olanaklarını ve boş zamanlarını değerlendirme becerilerinin öğretimi etkinliklerine, öğrencilerin %15.25’inde orta sıklıkta yer verilmekte, öğrencilerin %13.56’sında pek az yer verilmektedir. Buna karşın öğrencilerin yarısında bu becerilerin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmediği görülmektedir.

3.1.10. Toplumsal Davranışlara Yönelik Becerilerin Öğretimi Etkinliklerine Ne Sıklıkla Yer Verilmektedir?

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında toplumsal davranışlara yönelik becerilerin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının dağılımı Tablo 13’de gösterilmektedir.

Tablo 13

Öğretim Programlarında Toplumsal Davranışlara Yönelik Becerilerin Öğretimi
Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı

Sıklık Durumu	N	%
Çok sık	16	13.56
Sık	9	7.63
Orta sıklıkta	19	16.10
Pek az	22	18.64
Hiç	52	44.07
Toplam	118	100.00

Tablo 13’de görüldüğü gibi zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında toplumsal davranışlara yönelik becerilerin öğretimi etkinliklerine, öğrencilerin %16.10’unda orta sıklıkta yer verilmektedir. Buna karşın öğrencilerin %18.65’inde bu becerilerin öğretimi etkinliklerine pek az yer verilirken, %44.07’sinde ise hiç yer verilmediği görülmektedir.

Sonuç olarak, günlük yaşam becerilerine ilişkin 10 alt beceri alanı arasından zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında özbakım becerilerinin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin çoğunluğunda yer verildiği görülmektedir. Buna karşın, günlük yaşam becerilerine ilişkin diğer beceri alanlarına yönelik öğretim etkinliklerine öğrencilerin büyük çoğunluğunda hiç yer verilmemektedir. Bu durum, özel rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli öğrencilere, özbakım becerilerinin öğretimine öncelikli önemin verilmesiyle bir başka deyişle, özel rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli öğrencilerin öncelikle özbakım becerilerine gereksinim duymalarıyla ilişkilendirilebilir.

3.2. Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretim Programlarında Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Genel Olarak Yer Verilme Durumlarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında genel olarak günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının dağılımı Tablo 14’de gösterilmektedir.

Tablo 14
Öğretim Programlarında Genel Olarak Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilere Göre Dağılımı

Sıklık Durumu	N	%
Çok sık	9	7.63
Sık	6	5.08
Orta sıklıkta	13	11.02
Pek az	18	15.25
Hiç	72	61.02
Toplam	118	100.00

Tablo 14’de görüldüğü gibi, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında genel olarak günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin %11.08’inde orta sıklıkta yer verilmektedir. Öğrencilerin %15.25’inde genel olarak günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine pek az yer verilirken, öğrencilerin büyük çoğunluğunda bu becerilerin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmemektedir.

3.3. Zihin Engelli Öğrencilerin Öğretim Programlarında Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Durumlarının Öğrencilerin Zeka Düzeylerine Göre Dağılımlarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Yöntem bölümünde de belirtildiği gibi araştırma grubunu oluşturan zihin engelli öğrencilerin 37’si (%31.36) eğitilebilir düzeyde, 62’si (%52.54) öğretilbilir düzeyde

ve 19'u (%16) ağır derecede zihin engellilerden oluşmakta idi. Tablo 15'de zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme durumlarının öğrencilerin zeka düzeylerine göre dağılımları verilmektedir.

Tablo 15

Öğretim Programlarında Günlük Yaşam Becerilerinin Öğretimi Etkinliklerine Yer Verilme Sıklıklarının Öğrencilerin Zeka Düzeylerine Göre Dağılımı

Sıklık Durumu	Zeka Düzeyi					
	Eğitilebilir		Öğretilebilir		Ağır	
	N	%	N	%	N	%
Çok Sık	3	8.11	5	8.06	1	5.26
Sık	2	5.41	3	4.84	1	5.26
Orta Sıklıkta	4	10.81	7	11.29	2	10.53
Pek Az	5	13.51	3	4.84	10	52.63
Hiç	23	62.16	44	70.97	5	26.32
Toplam	37	100.00	62	100.00	19	100.00

Tablo 15'de görüldüğü gibi eğitilebilir düzeyde zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin %10.81'inde orta sıklıkta yer verilirken, öğrencilerin %13.51'i bu etkinliklere pek az yer verilmektedir. Buna karşın eğitilebilir düzeyde zihin engelli öğrencilerin büyük çoğunluğunda ise (%62.16) günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmediği görülmektedir.

Öğretilebilir düzeyde zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında ise günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin %11.29'u orta sıklıkta, öğrencilerin %8.06'sı çok sık yer verilmektedir. Buna karşın öğretilebilir düzeyde zihin engelli öğrencilerin de büyük çoğunluğunda (%70.97) günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmediği görülmektedir.

Ağır derecede zihin engelli öğrencilerin büyük çoğunluğunda (%52.63) günlük yaşam becerilerinin ğretimi etkinliklerine pek az yer verildiği görülmektedir.

Günlük yaşam becerilerinin ğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının öğrencilerin zeka düzeylerine göre dağılımlarında ufak da olsa farklılıklar görülmekle birlikte eğitilebilir ve öğretilir düzeyde zihin engelli öğrencilerin büyük çoğunluğunda günlük yaşam becerilerinin ğretimi etkinliklerine hiç yer verilmemekte, ağır derecede, zihin engellilerin büyük çoğunluğunda ise bu becerilerin ğretimi etkinliklerine pek az yer verilmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın özetine, verilerin çözümlenmesiyle elde edilen araştırma bulgularıyla ulaşılan sonuca ve uygulamaya dönük önerilerle ileri araştırmalara dönük önerilere yer verilmektedir.

4.1. Özet

Bu araştırma ile özel rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma 2000-2001 Öğretim Yılı'nda Eskişehir ili merkezinde Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı olarak zihin engellilere özel eğitim hizmeti sunan iki rehabilitasyon merkezindeki 118 zihin engelli birey ve bu iki merkezde çalışan 7 özel eğitim öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma durum saptamaya yönelik betimsel bir çalışmadır. Zihin engelli öğrencilerin doğum tarihi, cinsiyeti ve okul kayıtlarındaki zeka düzeylerine ilişkin bilgiler "Çocuğun Kimliğine İlişkin Bilgi Formu" ile, öğretmenlerin kimlik bilgileri ve eğitimlerine ilişkin bilgiler "Kişisel Bilgi Formu" günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme durumlarının belirlenmesine ilişkin bilgiler "Öğretmen Görüşlerini Belirleme Aracı" ile öğretmenlerden elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler yüzdeler şeklinde ifade edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular şöyle özetlenebilir:

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında genel olarak günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin %11.08'inde orta sıklıkta, %15.25'inde pek az yer verilirken, öğrencilerin büyük çoğunluğunda bu becerilerin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmediği görülmüştür.

Zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme durumları günlük yaşam becerilerine ait on altı beceri alanına göre ayrı ayrı ele alındığında, öğrencilerin büyük çoğunluğunda özbakım becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilmekte, ev içi becerileri, tüketici becerileri, sağlık bilgisi, çocuk yetiştirme ve evlilik sorumlulukları, yiyecek satın alma-hazırlama ve uygun biçimde tüketme becerileri, giysi alımı ve bakımı becerileri, vatandaşlık sorumlulukları, dinlenme-eğlence olanaklarını ve boş zamanlarını değerlendirme becerileri ile toplumsal davranışlara yönelik becerilerin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin büyük çoğunluğunda hiç yer verilmediği ortaya çıkmıştır.

Günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının öğrencilerin zeka düzeylerine göre dağılımlarına bakıldığında; eğitilebilir düzeyde zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında öğrencilerin büyük çoğunluğunda günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmediği görülmektedir. Aynı biçimde öğretilebilir düzeyde zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında öğrencilerin büyük çoğunluğunda günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmediği görülmektedir. Ağır derecede zihin engelli öğretim programlarında ise, öğrencilerin büyük çoğunluğunda günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine pek az yer verildiği görülmektedir.

4.2. Sonuç

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine genel olarak öğrencilerin büyük çoğunluğunda hiç yer verilmemekte; günlük yaşam becerileri

içerisinde özbakım becerilerinin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin büyük çoğunluğunda yer verilmektedir. Ev içi becerileri, tüketici becerileri, sağlık bilgisi, çocuk yetiştirme ve evlilik sorumlulukları, yiyecek satın alma-hazırlama ve uygun biçimde tüketme becerileri, giysi alımı ve bakımı becerileri, vatandaşlık sorumlulukları, dinlenme-eğlence olanaklarını ve boş zamanlarını değerlendirme becerileri ile toplumsal davranışlara yönelik becerilerin öğretimi etkinliklerine öğrencilerin büyük çoğunluğunda hiç yer verilmediği görülmektedir. Bu bulguya dayalı olarak, özel rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli öğrencilere özbakım becerilerinin öğretimi etkinliklerine öncelikli önemin verildiği söylenebilir.

Günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme sıklıklarının öğrencilerin zeka düzeylerine göre dağılımlarında ufak da olsa farklılıklar görülmekle birlikte, eğitilebilir ve öğretilebilir düzeyde zihin engelli öğrencilerin büyük çoğunluğunda günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine hiç yer verilmediği, ağır derecede zihin engelli öğrencilerin büyük çoğunluğunda ise bu becerilerin öğretimi etkinliklerine pek az yer verildiği sonucu elde edilmiştir.

4.3. Öneriler

Araştırma bulgularına göre, uygulamaya ve ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunulabilir.

4.3.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

- 1- Özel rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli öğrencilere sadece özbakım becerilerinin öğretimi etkinliklerine değil diğer günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine de daha sık yer verilmesi önerilebilir.

4.3.2. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

- 1- Özel rehabilitasyon merkezlerinde günlük yaşam becerilerinin dışındaki bağımsız yaşam becerilerinin öğretilimi etkinliklerine yönelik araştırmalar desenlenebilir.
- 2- Sadece bir ilde değil, daha geniş örneklem üzerinde zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretilimi etkinliklerine yer verilme durumları belirlenebilir.

EKLER

EK 1	YÖNERGE	44
EK 2	KİŞİSEL BİLGİ FORMU	46
EK 3	ÇOCUĞUN KİMLİĞİNE İLİŞKİN BİLGİ FORMU	47
EK 4	ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİ BELİRLEME ARACI	48
EK 5	GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİNE YER VERİLME SIKLIKLARININ FREKANS VE YÜZDELİK DAĞILIMLARI ..	52

EK 1 YÖNERGE

Değerli Öğretmenler;

Özel rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli öğrencilerin öğretim programlarında günlük yaşam becerilerinin öğretimi etkinliklerine yer verilme durumlarının belirlenmesi amacıyla bir çalışma yapılmaktadır. Bu amaçla “Öğretmen Görüşlerini Belirleme Aracı” isimli bir anket geliştirilmiştir. Bu anket doğrultusunda toplanacak bilgilerin, Rehabilitasyon Merkezlerinin program uygulamaları ve öğrencilere yönelik düzenlenen etkinliklere ilişkin bilgi vermesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm size ait kişisel bilgileri içermektedir. Bu bölümde özelliğinizi belirten maddenin yanındaki parantez içine “X” işareti koyunuz ve boşluklara gerekli bilgileri yazınız.

İkinci bölümde zihin engelli çocuğun kimliğine ilişkin bilgileri içeren soru maddeleri yer almaktadır. Bu bölümde çocuğun kimliğine ilişkin bilgileri doldurunuz.

Üçüncü bölümde zihin engellilere okulda kazandırılacak beceriler ve her bir beceri alanına ait alt becerilerden oluşan “Öğretmen Görüşlerini Belirleme Aracında” toplam 55 madde yer almaktadır. Her bir maddenin yanında “Çok Sık”, “Sık”, “Orta Sıklıkta”, “Pek az” ve “Hiç” seçeneklerine yer verilmiştir. Çalıştığınız her bir öğrenci için bu becerilerin öğretimine yönelik etkinliklere ne sıklıkla yer verdiğinizi uygun seçeneğin altında yer alan parantezin içine “X” işareti koyarak belirtiniz.

Örneğin;

	Çok Sık	Sık	Orta Sıklıkta	Pek az	Hiç
1.1. Tuvaletini işaret etme, tuvalete gitme, tuvalete oturma	()	()	(X)	()	()
1.2. Tuvalet sonrası temizlenme, sifonu çekme, pantolonunu çekme, ellerini yıkama	()	()	()	(X)	()

Ankette toplanan bilgiler araştırmanın dışında hiçbir yerde kullanılmayacak ve gizlilik ilkesine uyulacaktır. Bu amaçla size uygulanan ankete içtenlikle yanıtlamanız araştırmanın amacına ulaşmasına yardımcı olacaktır.

Araştırmaya sağlayacağınız katkılardan ve vereceğiniz yanıtlardan dolayı teşekkür eder, kolaylıklar dilerim.

Zihin Engelliler Öğretmeni
Sevilay DÜNDAR
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temmuz, 2001
ESKİŞEHİR

EK-2

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz:
Kadın () Erkek ()

2. Zihin engellilerin eğitimi alanında çalışma süreniz:
 - 1-5 yıl ()
 - 6-10 yıl ()
 - 10 yıldan fazla ()

3. Zihin engellilerle çalışmanızın temel nedeni:
 - Zihin engellilerin öğretmenliği alanında eğitim görmüş olmam ()
 - Bu göreve karşı özel ilgimin olması ()
 - Diğer nedenler ()

EK 3**ÇOCUĞUN KİMLİĞİNE İLİŞKİN BİLGİ FORMU**

Doğum Tarihi :

Cinsiyeti :

Okul Kayıtlarında Yer Alan Zeka Düzeyi :

EK 4

ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİ BELİRLEME ARACI

Günlük Yaşam Becerileri

1. ÖZ BAKIM BECERİLERİ	Çok Sık	Sık	Orta Sıklıkta	Pek az	Hiç
1.1. Tuvaletini işaret etme, tuvalete gitme, tuvalete oturma	()	()	()	()	()
1.2. Tuvalet sonrası temizlenme, sifonu çekme, pantolonunu çekme, ellerini yıkama	()	()	()	()	()
1.3. Ayakkabı çıkarma- giyme, gömlek çıkarma- giyme, çorap çıkarma- giyme	()	()	()	()	()
1.4. Ayakkabı bağı çözme- bağlama, düğme açma- ilikleme, kemer çıkarma- bağlama	()	()	()	()	()
1.5. Parmaklarıyla yeme, yiyecekleri koparma, bardaktan içme	()	()	()	()	()
1.6. Tabağına yemek alma, çatala yeme, kaşıkla yeme, sofraya kurallarına uyma	()	()	()	()	()
1.7. El-yüz yıkama diş fırçalama, saç tarama	()	()	()	()	()
2. EV İÇİ BECERİLERİ	Çok Sık	Sık	Orta Sıklıkta	Pek az	Hiç
2.1. Evin içindeki (elektrikli, kesici araçlar vb. gibi) potansiyel tehlikeler ve koruma yolları	()	()	()	()	()
2.2. Evin dışındaki (hırsızlar, yabancılar vb. gibi) potansiyel tehlikeler ve korunma yolları	()	()	()	()	()
2.3. Evi düzenleme, toplama, alışagelmış ev işlerini planlama	()	()	()	()	()
2.4. Genel olarak kullanılan temizlik ürünlerinin tanıtımı ve kullanımı	()	()	()	()	()
2.5. Bahçe düzeni, bahçe bakımı, bahçe temizliği	()	()	()	()	()
2.6. Bulaşık yıkama, içecek hazırlama, mutfak tezgahını temizleme	()	()	()	()	()
2.7. Yatak hazırlama, toplama	()	()	()	()	()

3. TÜKETİCİ BECERİLERİ

3.1. Parayı tanıma, sayma ve doğru kullanma
(doğru değişim yapma, doğru para üstü alma)

Çok Sık **Sık** **Orta Sıklıkta** **Pek az** **Hiç**

() () () () ()

3.2. Etiket üzerindeki fiyatları tanıma, temel ihtiyaçları belirleme

() () () () ()

3.3. Kişisel gelir ve harcamalara yönelik basit hesaplamalar

() () () () ()

3.4. Fatura ödeme, para yatırma- çekme gibi basit banka hizmetleri

() () () () ()

3.5. Alışveriş yapabilme becerisinin kazandırılması

() () () () ()

4. SAĞLIK BİLGİSİ

4.1. Sağlıklı ve bilinçli beslenme

Çok Sık **Sık** **Orta Sıklıkta** **Pek az** **Hiç**

() () () () ()

4.2. Sağlıklı egzersiz yapma

() () () () ()

4.3 Temel hijyen alışkanlıkları kazandırma

() () () () ()

4.4. Uygun kişisel bakım araçlarını tanıma ve bu araçların nasıl ve nerde saklanacağına dair bilgiler

() () () () ()

4.5. Temizlik alışkanlıklarının hastalıklarla olan ilişkisi

() () () () ()

4.6. Sağlık sorunları ile ilgili yardım kaynakları ve ilaç kullanımında dozaj bilgilerinin kazandırılması

() () () () ()

4.7. Değişik hava koşullarına uygun giyinme becerilerinin kazandırılması

() () () () ()

5. ÇOCUK YETİŞTİRME VE EVLİLİK SORUMLULUKLARI

	Çok Sık	Sık	Orta Sıklıkta	Pek az	Hiç
5.1. Evliliğin mantığı ve nedenleri	()	()	()	()	()
5.2. Aile kavramı, ailenin işlevi ve önemi	()	()	()	()	()
5.3. Ailedeki bireylerin görev ve sorumlulukları	()	()	()	()	()
5.4. Çocuk gelişimi ile ilgili bilgiler	()	()	()	()	()

6. YIYECEK SATIN ALMA-HAZIRLAMA VE UYGUN BİÇİMDE TÜKETME BECERİSİ

	Çok Sık	Sık	Orta Sıklıkta	Pek az	Hiç
6.1. Yiyecek satın alma	()	()	()	()	()
6.2. Yiyecek hazırlama alanlarının ve araç – gereçlerin hijyen açısından önemi	()	()	()	()	()
6.3. Yiyecekleri uygun şekilde depolama	()	()	()	()	()
6.4. Masa hazırlama, servis yapma	()	()	()	()	()

7. GIYSİ ALIMI VE BAKIMI BECERİLERİ

	Çok Sık	Sık	Orta Sıklıkta	Pek az	Hiç
7.1. Çamaşır yıkama işlemleri, beyazlatıcılar, deterjanlar ve yumuşatıcıları kullanma sıraları	()	()	()	()	()
7.2. Farklı türdeki giysilerin uygun çamaşır yıkama işlemleri	()	()	()	()	()
7.3. Vücut ölçüsüne ve bütçeye uygun giysileri satın alma	()	()	()	()	()
7.4. Ürünün cinsine göre ütü yapabilme	()	()	()	()	()
7.5. Güvenli bir şekilde ütü yapabilme	()	()	()	()	()
7.6. Elbiseleri tamir etme ve elbiselerin nerede nasıl muhafaza edileceği	()	()	()	()	()

8. VATANDAŞLIK SORUMLULUKLARI GÖSTERME

	Çok Sık	Sık	Orta Sıklıkta	Pek az	Hiç
8.1. Temel insan hakları	()	()	()	()	()
8.2. Vatandaşlık sorumlulukları	()	()	()	()	()
8.3. Ulusal yönetim yapısı ve işleyişi	()	()	()	()	()
8.4. Olası şiddet ve haksızlığa uğrama gibi durumlarda toplumsal yaşamın gerektirdiği kanunları bilme	()	()	()	()	()
8.5. Kanunlara uygun davranışlarda bulunma	()	()	()	()	()

9. DİNLENME- EĞLENCE OLANAKLARINI VE BOŞ ZAMANLARINI DEĞERLENDİRME BECERİLERİ

	Çok Sık	Sık	Orta Sıklıkta	Pek az	Hiç
9.1. Boş zamanlarını değerlendirecek uygun toplumsal kaynakları tanıma	()	()	()	()	()
9.2. Boş zamanlarını değerlendirecek, yapmaktan hoşlandığı etkinlikleri seçebilme ve planlama	()	()	()	()	()
9.3. Boş zaman ve çalışma saatleri arasındaki farkı kavrama	()	()	()	()	()
9.4. Grup etkinliklerine katılma, grup etkinliklerinin kurallarına uyma	()	()	()	()	()
9.5. Bireysel etkinliklerde bulunma, fiziksel etkinliklerin genel güvenlik kuralları	()	()	()	()	()
9.6. Tatil planını yaparken, maliyet zaman, ulaşım ve etkinlikleri planlama	()	()	()	()	()

10. GİYİŞİ ALIMI VE BAKIMI BECERİLERİ

	Çok Sık	Sık	Orta Sıklıkta	Pek az	Hiç
10.1. Yaya güvenliği ve genel trafik kuralları	()	()	()	()	()
10.2. Tren, taksi, uçak, otobüs gibi çeşitli ulaşım araçlarını tanıma	()	()	()	()	()
10.3. Tren, taksi, uçak, otobüs gibi ulaşım araçlarını kullanabilme	()	()	()	()	()
10.4. Toplum içinde uygun davranabilme	()	()	()	()	()

EK 5
GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİNE YER VERİLME SIKLIKLARININ
FREKANS VE YÜZDELİK DAĞILIMLARI

Özbakım	Çok Sık		Sık		Orta Sıklıkta		Pek Az		Hiç	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Madde 1	33	27.96	18	15.25	29	24.60	20	16.94	18	15.25
Madde 2	26	22.03	24	20.34	40	33.90	17	14.41	11	9.32
Madde 3	40	33.90	32	27.11	30	25.42	3	2.54	13	11.03
Madde 4	37	31.35	21	17.79	23	19.50	23	19.50	14	11.86
Madde 5	51	43.22	13	11.02	35	29.66	10	8.47	9	7.63
Madde 6	49	41.53	17	14.41	35	29.66	7	5.93	10	8.47
Madde 7	45	38.13	23	19.50	33	27.96	5	4.24	12	10.17

Ev İçi Bec.	Çok Sık		Sık		Orta Sıklıkta		Pek Az		Hiç	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Madde 1	8	6.78	7	5.93	10	8.47	36	30.51	57	48.31
Madde 2	10	8.47	6	5.08	7	5.93	20	16.95	75	63.57
Madde 3	2	1.70	7	5.93	10	8.47	21	17.79	78	66.11
Madde 4	6	5.08	5	4.24	5	4.24	38	32.20	64	54.24
Madde 5	2	1.70	1	0.85	3	2.54	10	8.47	102	86.44
Madde 6	7	5.93	5	4.24	10	8.47	17	14.41	79	66.95
Madde 7	9	7.63	8	6.78	10	8.47	21	17.79	70	59.33

Tüketici Bec.	Çok Sık		Sık		Orta Sıklıkta		Pek Az		Hiç	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Madde 1	0	-	7	5.93	10	8.47	45	38.13	56	47.47
Madde 2	0	-	0	-	40	33.90	44	37.28	34	25.82
Madde 3	0	-	2	1.70	20	16.95	46	38.97	50	42.38
Madde 4	0	-	0	-	0	-	0	-	118	100.00
Madde 5	0	-	0	-	30	25.42	38	32.20	50	42.38

Sağlık Bilgisi	Çok Sık		Sık		Orta Sıklıkta		Pek Az		Hiç	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Madde 1	0	-	2	1.70	11	9.32	26	22.03	79	66.95
Madde 2	2	1.70	3	2.54	16	13.56	20	16.95	77	65.25
Madde 3	3	2.54	15	12.71	20	16.95	30	25.42	50	42.38
Madde 4	2	1.70	2	1.70	17	14.41	25	21.17	72	61.02
Madde 5	2	1.70	5	4.24	5	4.24	32	27.11	74	62.71
Madde 6	0	-	0	-	3	2.54	8	6.78	107	90.68
Madde 7	10	8.47	12	10.17	25	21.17	47	39.85	24	20.34
Çocuk Yetiş. ve Evlilik Sor.	Çok Sık		Sık		Orta Sıklıkta		Pek Az		Hiç	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Madde 1	0	-	1	0.85	2	1.70	12	10.17	103	87.28
Madde 2	2	1.70	3	2.54	12	10.17	30	25.42	71	60.17
Madde 3	6	5.09	4	3.39	10	8.47	32	27.11	66	55.04
Madde 4	0	-	0	-	0	-	2	1.70	116	98.30

Yiyecek Satın Alma Bec.	Çok Sık		Sık		Orta Sıklıkta		Pek Az		Hiç	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Madde 1	0	-	0	-	12	10.17	18	15.25	88	74.58
Madde 2	0	-	0	-	4	3.39	10	8.47	104	88.13
Madde 3	0	-	2	1.70	0	-	10	8.47	106	89.83
Madde 4	7	5.93	6	5.08	12	10.17	22	18.65	71	60.17

Giysi Alımı ve Bakımı	Çok Sık		Sık		Orta Sıklıkta		Pek Az		Hiç	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Madde 1	3	2.54	0	-	6	5.08	2	1.70	107	90.68
Madde 2	0	-	3	2.54	7	5.93	2	1.70	106	89.83
Madde 3	2	1.70	7	5.93	8	6.78	3	2.54	98	83.05
Madde 4	5	4.24	9	7.63	9	7.63	3	2.54	92	77.96
Madde 5	5	4.24	5	4.24	12	10.17	4	3.39	92	77.96
Madde 6	3	2.54	6	5.08	14	11.86	4	3.39	91	77.13

Vatandaşlık Sorumlulukları	Çok Sık		Sık		Orta Sıklıkta		Pek Az		Hiç	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Madde 1	0	-	0	-	0	-	0	-	118	100
Madde 2	0	-	0	-	0	-	0	-	118	100
Madde 3	0	-	0	-	0	-	0	-	118	100
Madde 4	0	-	0	-	0	-	8	6.78	110	93.22
Madde 5	0	-	0	-	0	-	12	10.17	106	89.83

Dinlenme- Eğlence Oln. Değerlendirme	Çok Sık		Sık		Orta Sıklıkta		Pek Az		Hiç	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Madde 1	6	5.08	0	-	2	1.70	20	16.95	90	76.27
Madde 2	8	6.78	12	10.17	30	25.42	19	16.10	49	41.53
Madde 3	20	16.95	7	5.93	37	31.35	17	14.41	37	31.35
Madde 4	42	35.60	30	25.42	18	15.25	12	10.17	16	13.56
Madde 5	11	9.32	15	12.71	20	16.95	24	20.34	48	40.68
Madde 6	1	0.85	0	-	0	-	3	2.54	114	96.61
Toplumsal Davranışlar	Çok Sık		Sık		Orta Sıklıkta		Pek Az		Hiç	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Madde 1	9	7.63	3	2.54	17	14.41	32	27.11	57	48.31
Madde 2	12	10.17	9	7.63	34	28.82	18	15.25	45	38.13
Madde 3	7	5.93	3	2.54	2	1.70	25	21.17	81	68.66
Madde 4	37	31.35	21	17.79	22	18.67	13	11.02	25	21.17

KAYNAKÇA

AAMR/American Association on Mental Retardation. **Mental Retardation: Definition, Classification and Systems of Supports** (9th Edition) Washington, DC: 1992 (Eripek 1998, s.41'deki alıntı).

Akıncı, Aynur. "Öğretilebilir Düzeyde Zihinsel Özürlü Çocukların Annelerinin ve Öğretmenlerinin Eğitim Hedefleri ile İlgili Düşüncelerinin Araştırılması" Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara: 1991.

Akkök, Füsun. "Davranışsal Yaklaşım Dayalı Anne-Baba Rehberliğinin Öğretilebilir Çocukların Özbakım Becerilerinin Gelişimine Etkisi" Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi: 1984.

Anadolu Üniversitesi. "Cilt II Zihin Engelliler Alt Çalışma Grubu Rapor" **Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi**. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Eskişehir: 1992.

Başal, Mine. "Eskişehir İlindeki Eğitim Kurumlarında Zihin Engellilere Yönelik Eğitsel Düzenlemelerin İncelenmesi" Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: 1994.

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı "Özürlülere Yönelik Hizmet Veren Kurum ve Kuruluşlar", I. Özürlüler Şurası, Ankara: 1999.

Batu, E.S., "Özel Gereksinimli Öğretmenlerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri". Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, 1998.

Bir, A.A., **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Ünite 6 (Soru Formu Düzenleme)** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss.101-105, 1999.

Brolin, Donn E. **Life Centered Career Education: A Competency Based Approach.** (3th Edition) Published by the Counsel for Exceptional Children, USA: 1992.

Bozkurt, F. “Zihin Özürlü Çocuklara Aperatif Yiyecek-İçecek Hazırlama ve Servis Yapma Becerilerinin Öğretiminde Sabit Bekleme Süreli Öğretimin Etkililiği” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir: 2001.

Bugan, M. Gökhan. “Yetişkin Zihin Engelli Kadınların Günlük Yaşam Aktivitelerini Gerçekleştirme Durumlarının Belirlenmesi” Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir: 1999.

Cavkaytar, Atilla. **Zihin Engellilere Özbakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretiminde Bir Aile Eğitimi Programının Etkililiği.** Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir: 1999.

_____. **Zihin Engellilerin Eğitim Amaçları.** “Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:10, Sayı:1, ss.119-121, Eskişehir: 2000.

Close, D.W., Sowers, J., Halpern, A.S. ve Baurbeau, D.E. “Programming for the Transition Living for Midly Retarded Persons”. In K.C. Lakin ve R.H. Bruininks (Eds.) **Strategies for Achieving Community Integration of Developmentally Disabled Citizens.** (p.165) Baltimore, MO: Brookes: 1985 (Cavkaytar’ın 1998’deki alıntısı).

Cora, Nurhan. “Zihinsel Engellilerin Eğitimleri Alanında Çalışan Öğretmenlerin Yeterlilik Düzeylerinin Belirlenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: 1997.

Demir, H., “Zihin Engelli Öğrencilere Düğme Dikme Becerilerinin Kazandırılmasında Model Olma ve Sözel İpucuyla Sunulan Bireyselleştirilmiş Düğme Dikme Becerisi Öğretim Materyalinin Etkililiği (Tek Delikli, İki Delikli ve Dört Delikli)”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 1996.

Dindar, Nesrin. “Çocuk Doktorları ile Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların, Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Bireylere Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: 1995.

Ergenekon, Yasemin. “Öğretilbilir Zihinsel Engelli Çocukların Ailelerinin Karşılaştıkları Sorunların Değerlendirilmesi” Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı, Ankara: 1996.

Eripek, Süleyman. **Zihinsel Engelli Çocuklar**. İkinci basım. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1996.

_____. **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Özel Eğitim, Ünite 4 (Zihin Engelliler)**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1998.

Gürsel Oğuz. “Yetişkin Zihin Engelli Kadınların Günlük Yaşam Becerilerini Gerçekleştirme Durumlarının Belirlenmesi”, 8. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde Sunulan Bildiri, Edirne, 1998.

Heward, William L. **Exeptional Children: An Introduction to Special Education**. Fifth Edition, Prentice-Hall Inc USA: 1996 (Cavkaytar, 1999'dan alıntı).

Işıl, Özlem. “Zeka Özürlü Çocukların Günlük Yaşam Aktivitelerine Uyumunda Annelere Verilen Eğitimin Etkinliği” Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul: 1994.

Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. Sekizinci Basım. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 1995.

_____. **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**. Sekizinci Basım, Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 1998.

Karataş, A. İsmihan. “Zihinsel Engelli Çocuklara Yemek Pişirme Becerilerini Kazandırmada Bireyselleştirilmiş Öğretim Materyalinin Etkisi” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı, Ankara: 1996.

Kırcaali-İftar, G. **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Ünite 1 (Ölçme)**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss.13-22, Ocak 1999.

MEB. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (23937) **Resmi Gazete**, 18 Ocak 2000 a.

_____. Araştırma Planlama Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2000b, internetten alıntı http://www.meb.gov.tr./stats/ist2001/bolum_böl.htm/2

_____. **Zihinsel Engelliler İlköğretim Okulları Programı**, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2000c.

_____. **Zihinsel Engelliler İş Eğitim Merkezleri Programı**, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 1999.

Odabaşı, Yavuz. **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Ünite 5 (Anket Yöntemi)**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss.81-97, Ocak 1999.

Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Karar Sayısı: KHK/573, **Resmi Gazete** 23911: 6 Haziran 1997.

Özen, Arzu. “Zihinsel Engelli Çocuklara Yemek Yeme Becerilerinin Kazandırılmasında Fiziksel Yardıma, Model Olmaya ve Sözel Yönergeye Dayalı Bireysel Öğretim Materyalinin Etkililiği” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir: 1995.

Özokçu, Osman. “Zihin Engelli Çocuklara Dikiş Dikme Becerilerinin Kazandırılmasında Model Olma ve Sözel İpucuyla Sunulan Bir Öğretim Materyalinin Etkililiği” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı, Ankara: 1997.

Özsoy, Yahya, “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar”, Türkiye’de Çocuğun Durumu. T.C. Başbakanlık D.P.T. Sosyal Planlama Başkanlığı ve Unicef İşbirliği ile 1990’ların Çocuk Politikası Ulusal Kongreye Hazırlık Dökümanı, Ankara: 177-205 (Ergenekon, 1996, s.1’deki alıntı).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (2828 S.K.) **Resmi Gazete**. 27 Mayıs 1983.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü “Özürlülerin Tespiti, İncelenmesi, Bakım ve Rehabilitasyonuna Dair Yönetmelik” **Resmi Gazete**. 19724, 13 Şubat 1988.

_____. SHÇEK 1997 Yılı Verileri, Ankara: 1997. (Buğan, 1999’dan alıntı).

_____. Zihinsel Özürlüler Özel Rehabilitasyon Merkezi Yönetmeliği, **Resmi Gazete**. 21728, 14 Ekim 1993.

_____. **Özel Rehabilitasyon Merkezlerine Ait Düzenlemeler**, Mart 2001 Tarih ve B.02.01.SÇE.0.13.00.02/ÖZ.

Snell, M.E. **Systematic Intruction of the Moderately and Severely Handicapped**. (2.Ed.) Ohio: Merrill Pub. Corp., Columbus: 1983 (Cavkaytar, 1999'daki alıntısı).

Sucuoğlu, Bülbin. "Anne-Babaların Özel Eğitim Okullarını Algılayma Biçimleri" Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara: 1991.

Sözer, Ersan. **Türk Üniversitelerinde Öğretmen Yetiştirme Sistemlerinin Öğretmenlik Davranışlarını Kazandırma Yönünden Etkililiği**. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Eskişehir: 1996.

Şabanova, Naile. "Zihin Engellilerle Çalışan Çocuk Eğitimcilerine Yönelik Özbakım ve Eviçi Becerileri Öğretim Programının Etkililiği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2000.

Tekin, Halil. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**. Ankara: 1977.

Tezbaşaran, A.Ata. **Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu**. Türk Psikologlar Derneği Yayınları, İkinci Baskı, Ankara: 1997.

Tezci, Erdoğan. 1. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi-2 "Öğrenme Paketi ile Hazırlanan Çocuk Hikayeleri ve Yaratıcılık" Eğitim Fakültesi Yayınları, Eskişehir: 1999.

Tunçkaya, G. Şebnem. "Türkiye'de Zihin Özürlü Çocuklarla İlgili Eğitim Veren Kurum ve Kuruluşlar" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, İstanbul: 1990.

Tawney, J.W. ve Sniezek K.M. "Educational Programs For Severely Mentally Retarded Elementary-Age Children: Progress, Problems and Ssgestions". **Severe Mental Retardation: From Theory to Practice**. Ed.: Bricker D., Filler J. USA: Lancaster Press, 1985. (Şabanova 2000'den alıntı).

Vuran, Sezgin. "Zihinsel Engelli Çocukların Giyinme Becerilerinde Yapabildiklerine Dayalı Olarak Hazırlanan Öğretim Materyalinin Etkililiği" Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir: 1989.

_____. Beceri ve Kavram Analizi, Yayınlanmamış Ders Notları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 1997.

_____. "Zirem Seramik Atölyesi Çalışmaları", 10. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri, ss.207, Hatay: 2001.

Vuran, S. ve Sarpdağ, D., "Özürllülerle İlgili Son Yıllarda Yapılan Sayısal Düzenlemelerin Eğitim Hizmetleri Açısından Değerlendirilmesi", 10. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri, ss.139, Hatay: 2001.

Yaşar, Şefik. **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Okulöncesi Eğitimde Temel Alışkanlıklar Ünite 7 (Okulöncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri)**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, ss.89, 2000.